

శ్రీ దేవులపల్లి

కృష్ణ శాస్త్రి కృతులు

S. Vedula Vinaya Supta,
STATE BANK OF INDIA.

కృష్ణపక్షము

ప్రవాసము

ఊర్వశి

పల్లిపాడు

రౌతు చంద్రయ్య అండ్ సన్స్

రౌతు బుక్కు డిపో

రాజమండ్రి.

౧౯౫౨

సర్వస్వామ్యములు ప్రకాశకులవి
ఐదవముద్రణము—౧౯౫౮.

వెల రూ 2-50 NP.

శ్రీవతిముద్రణాలయము
కాకినాడ.

అ ను క్రమ బీ క

కృష్ణ పక్షము

అకులో అకునై పూవులోఁ బూవునై	౧
స్వేచ్ఛాగానము ౧. తిమిరలతతారి కా	౩
,, ,, ౨. నవ్విపోదురుగాక	౫
నేను : జిలుగువసనాల మణిమయోజ్జ్వల	౮
నా జీవితము : వింతగాఁ దోచు నాడుజీవితము	౯
తేటిపలపు : మలయసమీరణోర్మికల	౧౦
కవి కుమార : నవవికస్వర దివ్యసౌందర్యమాక్తి	౧౪
విరచేడి : రంగురంగుల సాగనుచీరెలు ధరించి	౧౫
అస్వేషణము : తలిరాకు జొంపముల	౧౬
విశ్రాంతి : నీలాభ్రసరసిలో నిండుజాబిల్లి	౨౩
మహాకవి : గుత్తునా యని జాతిముత్యాల్	౨౪
అతనిపాట : సంజముద్దు మొగంబు	౨౬
లోకము : పొడుపుమలపయి బంగరుముగ్ధ	౨౭
వీల ప్రేమించును ? సౌరభము లేల చిమ్ము	౨౮
దివ్యభాగ్యము : హేమమణిరత్నగణ మేల	౨౯
నా శ్రేమ : క్రూర్యకౌటిల్యకలుషపంకంబు	౩౦
విరిసి విరియని క్రొవ్విరి నరయుటకును	౩౧
ప్రాణకాంత : ప్రణయమలయానిలోర్మికా	౩౨
మాటిమాటికి : ఏడ జనిన మనోహరిజాడ లరసి	౩౩
ప్రేయసీ : ప్రేయసీ, ప్రియుడనే	౩౪
కిలకిల నవ్వుచెలులతోఁ గలసి మెలసి	౩౬
ఆజని దివ్యే : హృదయనాళము తెగియె	౩౮
అయ్యో : స్వచ్ఛమైనట్టి ప్రణయంపు	౪౦
నవ్యమోహన కోకిలానంద గీతి	౪౯
నావిరులదోటఁ బెంచికొన్నాడెనొక్క	౪౨

చిన్ని పూవే వాడెనా	౪౪
లోకము : ఏటిపని యిది లోకమా ? హృదయదళన	౪౫
శాపము : నవవసంత శుభోదయానందవశత	౪౬
పక్షి నని పాడఁ గల నని ప్రణయవీధి	౪౭
అబ్బ !—హృదయచనజాతసుమ	౪౮
చుక్కలు : మింట సెచటనొ మెఱయుచుక్కల	౪౯
అళ : కన్నటికెగటాల వెన్నె లేలా ?	౫౦
నే నొకండ : ఎంత బరువయ్యెనొ గాని	౫౧
దుఃఖము : దినము దినమెల్ల నైదాఘ	౫౨
ఓయి సంభాసమిరితా, రేయితోడ	౫౩
తెక్కలందాల్చి పఱతెంచు రేలతాంగి	౫౪
వద్ద : నీ కనురెప్పకొనల నొక	౫౫
నన్ను గని యేరు జాలిఁ జెందంగ వలదు	౫౬
నేను కూడ : ఏను మీవలెనే కంఠమెత్తి పాడి	౫౭
మీరు మనసారగా నేడ్వనీరు నన్ను	౫౮
స్వాదు సుగీత కలనా లసద్విపంచి	౫౯
ఈ నిశీధమధ్యమ్మున నే నొకండ	౬౦
ఏను గాటంపునిద్దరలోన మేను	౬౧
నాకాన్క : వీది నీ కిత్తు నందువా	౬౨
క్రుంగిపోదు : ఎట్లు ని న్నూహ నేయుటో	౬౩
పాపే !—చులిన బాష్పనూక్తికమ్ము	౬౪
కన్నీరు : కలుషదుర్ధంత పంకసంకలిత	౬౫
మాబాబయ్య, నాన్నగాను ౧-౭	౬౬
నాకు మరణమ్ము వల దనినాను, కాని	౬౭
ప్రతీక్ష : నాటి తుదిసందెచీకటి	౬౮
ఇదె పచ్చుచున్నాను ప్రియురాలా !	౬౯
నిర్యాణము చల్లగా : చల్లగా నున్న ఓమప్రశాంతవేళ	౭౦

ప్ర హా న ము

ఓ మానవోత్తమా ! ఓ వీరమూర్ధన్య !	౮౫
దారు లన్నియు మాపె దశచిశలు ముంచెత్తె	౮౬
అపుడు గొంతెత్తి యేడ్చెనా నపుడు నన్ను	౮౮
ఇపుడు ప్రళయమ్ము క్రమ్మినదేమొ, కాక	౮౯
ఈపయనపుండెరువు ఇరుదెసల ిర సెత్తు	౯౦
వెదకి వేసారి నా వెర్రిబ్రతు కెపుడేని	౯౧
ఇది నిశాంత తమఃక్రాంత మిది దరిద్ర	౯౪
ప్రేయసీ ! ప్రేయసీ ! ఓ యమావాస్యా	౯౬
వినరా వీవిభావరీ	౯౮
నానివాసమ్ము తొలుత గంధర్వలోక	౧౦౦
ఏను తొలుత నేగూడేని లేనిపులుగు	౧౦౧
ఎన్నియెన్ని నిశ్వాసము లెగిసివియొ	౧౦౩
ఏను మరణించుచున్నాను : ఇటు నశించు	౧౦౫
ఎవ రోహో ఈ విశీధి	౧౦౬

ఊ ర్వ శి

నాకశినపాద శిలలక్రింద బడి నలగి	౧౦౯
ఈనిశాదసానమ్మున	౧౧౦
ఇది విభాత మహోత్సవ మ్మేమె ! ఇదియు	౧౧౧
ఇన్ని కల్పాలు కాలు నాయెడ నడంగి	౧౧౨
నాడు 'శాఖా' విరహకంఠ నాశవేణు	౧౧౩
కాలమే పసిపాప కను విచ్చినయుషస్సు	౧౧౫
నునుమబ్బు లేదునుకొనలపై సోన లే	౧౧౭
ఆమెకన్నులలో ననంతాంబరంపు	౧౧౯
ఎదలోపలి యెదవో	౧౨౦
ఆయనాధబాలిక ప్రియురాలు నాకు !	౧౨౧

తమి బిగిసిపోవు నొక్కసంధ్యావసాన	౧౨౨
తుది మొదలు లేనిదానాటి తొలినిశీధ	౧౨౩
నవనవసంతతరణమల నాట్యమ్మలా !	౧౨౪
ఈనవాబైగమమ్మతో ఈ కిశోర	౧౨౫
నా హృదయమందు విశ్వవీణాగళమ్మ	౧౨౬
ప్రేయసీ ! చలియింపని నీ	౧౨౭
కలువ పూ బ్రతుకులో	౧౩౦
ఈనడికిరేయి వెన్నెలయెద చలించు	౧౩౧
మఘవమస్తక మకుటమాణికృరాజ్ఞి !	౧౩౩
కలుగునా నాకు నీవియోగమ్మ సకియ ?	౧౩౪
వీను నిద్దుర వోదునో, యేమొ కరుణా	౧౩౬
కలుగు మఘప్తి నొత్తిగిలగా	౧౩౭
నావలెనె యాతడున్నత్త భావశాలి	౧౪౧
ఈ మిడిసిపాటు నీమ్రాల నేల తేనె	౧౪౨
అవధరింతువు ప్రతిదివసాంతమందు	౧౪౩
కృష్ణపక్షునింహోవలొకనము	౧౪౪

కృష్ణ పక్షము

శ్రీశ్రీశ్రీ మహారాజా
రావు వేంకట కుమార మహీపతి
సూర్యారావు బహద్దరు వారికి

తరుణ శృంగార మధుర మాధవుఁడ వీవు,
కలికిపాటల కోయిలకొలము మాది ;
తావకీన సభావన తరువితాన
శాఖికల నిత్యనూతన స్వాదుగాన
జీవసారముఁ గురియించి చివురులెత్తఁ
బాడుకొన్నారు మాకులస్వాములెల్ల
స్వచ్ఛకీర్తి ! మనోజ్ఞ వసంతమూర్తి !
పికకుచూరకు నన్నుఁ బాడుకొన నిమ్ము,
మాలగాఁ దొలిపాటలు పూలతోడ
హృదయమే కూర్చి నీకొట కెదురుమాటు !

అకులో నాకునై పూవులోఁ బూవునై
కొమ్మలోఁ గొమ్మనై నునులేత రెమ్మనై

ఈ యడవి దాగి పోనా

ఎఱైన

నిచటనే యాగి పోనా ?

గల గలని పీచు చిటుగాలిలోఁ గెరటమై
జల జలని పాటు సెలపాటలోఁ దేటనై

ఈ యడవి దాగి పోనా

ఎఱైన

నిచటనే యాగి పోనా ?

పగడాల చిగురాకు తెరచాటు తేటినై
పరువంపు విరిచేడె చిన్నారి సిగ్గునై

ఈ యడవి దాగి పోనా

ఎఱైన

నిచటనే యాగి పోనా ?

తరు వెక్కి యల నీలగిరి నెక్కి మెల మెల్లఁ
జద లెక్కి జలదంపు నీలంపు సిగ్గునై

ఈ యడవి దాగి పోనా

ఎత్తైన

నిచటనే యాగి పోనా ?

ఆకలా దాహమా చింతలా వంతలా

ఈ కరణి వెట్టినై యేకతమ తిరుగాడ

ఈ యడవి దాగి పోనా

ఎత్తైన

నిచటనే యాగి పోనా ?

స్వేచ్ఛ గానము : ౧

తిమిరలత తారకా కుసుమములఁ దాల్చుఁ
గర్కశ శిలయు నవజీవకళలఁ దేఱ
మ్రోడు మోక చివురు లెత్తి మురువు సూప
జగము నిండ స్వేచ్ఛగాన ఝరుల నింతు.

క్రౌర్య కౌటిల్య కల్పిత కఠిన దాస్య
శృంఖలములు తమంతనె చెదరి పోవ
గగనతలము మాత్రోగఁగఁ గంఠ మెత్తి
జగము నిండ స్వేచ్ఛగాన ఝరుల నింతు.

చిత్త మానందమయ మరీచికల స్తోల
హృదయ మానందభంగ మాలికలఁ దేల
కనుల నానంద జనితాశ్రుకణము లూర
జగము నిండ స్వేచ్ఛగాన ఝరుల నింతు.

యుగయుగంబుల నీశ్వరయోధు లగుచు
స్వేచ్ఛకై ప్రాణసుమము లర్పించువారి
యమల జీవిత ఫలము ధన్యతను గాంచ
జగము నిండ స్వేచ్ఛాగాన ఝరుల నింతు.

భయముఁ గలిగించు కష్టాతపంబు మఱచి
కరము కలఁగించు వంత చీఁకట్లు మఱచి
విశ్వమే సరవళ మయి వెంటఁ బాడ
జగము నిండ స్వేచ్ఛాగాన ఝరుల నింతు.

స్వే చ్చా గా న ము : ౨

నవ్వి పోదురు గాక నా కేటి సిగ్గు ?
నా యిచ్చయే గాక నా కేటి వెఱపు ?
కలవిహంగమ పక్షములఁ దేలియాడి
తారకా మణులలోఁ దారనై మెలసి
మాయ మయ్యెదను నా మధురగానమున !
నవ్వి పోదురు గాక నా కేటి సిగ్గు ?

మొయిలు దోనెలలోనఁ బయనం బొనర్చి
మిన్నెల్ల విహరించి మెఱపునై మెఱసి
పాడుచుఁ జిన్నునై పడిపోదు నిలకు
నవ్వి పోదురు గాక నా కేటి సిగ్గు ?

తెలిమిబ్బు తెరచాటు చెలిచందమామ
జతఁగూడి దోబూచి సరసాల నాడి
దిగి రాను దిగి రాను దివినుండి భువికి
నవ్వి పోదురు గాక నా కేటి సిగ్గు ?

శీకరంబులతోడఁ జిలుమీలతోడ
 నవమౌక్తికములతో నాట్యమ్ము లాడి
 జలధి గర్భమ్ము లోపల మున్నిపోదు
 నవ్వి పోదురు గాక నా కేటి సిగ్గు ?

పరువెత్తి పరువెత్తి పవనునితోడఁ
 దరుశాఖఁ దూఱి పత్రములను జేరి
 ప్రణయ రహస్యాలు పల్కుచు నుందు;
 నవ్వి పోదురు గాక నా కేటి సిగ్గు ?

అలరుపడంతి జక్కిలిగింత వెట్టి
 విరిచేడె పులకింప సరసను బాడి
 మఱియొక్క ననతోడ మంతనం బాడి
 వే తొక్క సుమకాంత ప్రీడఁ బోఁ గొట్టి
 క్రొందేనెసోనలఁ గ్రోలి పోలుటకుఁ
 బూవుపూవునకును బోవుచు నుందు;
 నవ్వి పోదురు గాక నా కేటి సిగ్గు ?

పక్షి నయ్యెదఁ జిన్ని ఋక్ష మయ్యెదను
 మధుప మయ్యెదఁ జందమామ నయ్యెదను
 మేఘ మయ్యెద వింత మెఱపు నయ్యెదను

అలరు నయ్యెదఁ జిగురాకు నయ్యెదను
పాట నయ్యెదఁ గొండవాగు నయ్యెదను
పవన మయ్యెద వార్ధిభంగ మయ్యెదను
ఏలొకో యెప్పుడో యెటులనో గాని
మాయ మయ్యెద నేను మాటిపోయెదను.
నవ్వి పోదురు గాక నా కేటి సిగ్గు ?
నా యిచ్చయే గాక నా కేటి వెఱపు ?

నే ను

జిలుగు వసనాల మణిమయోజ్వల మనోజ్ఞ
కాంచనాంచిత భూషణగణముఁ బూని
రాజవీధుల రతనాలరథము నెక్కి
వెడలు నిర్జీవ పాషాణ విగ్రహంబు :
చిమ్మచీకటి పొగల నిశీథమందు,
క్షుద్రమందిరాంతర జీర్ణకుడ్యతలము
లందుఁ, గన్నులు మూసి, యూనందవశత,
యోగవిజ్ఞాన మబ్బిన యోజ, నొడలు
మఱచి, కులుకుదివాంధమా ! మెఱుఁగు లొలుకు
చలువతాతిమేడల చెఱసాలలందు,
తళుకుబంగారు సంకెళ్ళఁ దాల్చి, లోక
పాలకునిబోలె మురియు నోబానిసీఁడ !
ఓ కుటిలపన్నగమ ! చెవి యొగ్గి వినుఁడు !
ఏను స్వేచ్ఛాకుమారుఁడ నేను గగన
పథవిహార విహంగమపతిని నేను
మోహనవిసీల జలధరమూర్తి నేను
ప్రళయ జంఝాప్రభంజన స్వామి నేను !

నా జీవితము

వితగాఁ దోఁచు నాదు జీవితము నాకె !
జిలుఁగు వెన్నెలతోఁ జిమ్మ చీకటులతో;
అమల మోహన సంగీతమందు హృదయ
దళన దారుణ రోదనధ్వనులు విందు;
వక్రగతిఁ బోదుఁ జక్కని పథము నందె,
రాజపథమునకై కుమార్గమునఁ జూతు;
గరళమే తిందుఁ గడుపార నెఱిఁగి యెఱిఁగి;
యవలఁ ద్రోతుఁ జేతులార నమృతరసము;
విన మమృతమట్టు లమృతంబు వినమురీతిఁ
జిత్రచిత్రగతుల మార్పు జీవితంబు !

తేఁ టి వ ల పు

మలయ సమీరణోర్మికల
మాలికలం బ్రణయార్ద్రగీతికల్
మలయుచు నాట్య మాడవు
సుమప్రమదామణి పుల్కరింప నో
యశివర, తేనె లానవు వనాంతర
మంతయుఁ జిన్నవోయెఁ గో
మల జలజాత పత్రముల మాటున
నేటికి డాగినాఁడవో !

అలరుఁ బడంతు లెల్లరు హిమాంబువులన్
నవ మల్లికా సతిన్
జలకము లార్చినారు వనజాత
పరాగ మలందినారు మేల్
జిలుఁగు హొరంగు పొందఁకుఁ
జీరలఁ గట్టిరి పెండ్లి కంచుఁ గో
మల జలజాత పత్రముల మాటున
నేటికి డాగినాఁడవో !

ఆలరుచు మల్లికా పరిణయం బని
 వచ్చిరి పూవుబోండ్లు కో
 యిల సవరించె గొంతు తమ
 యేలికకై విరిదేనెపానకం
 బళితతి గూర్చెఁ బుప్పొడుల
 నత్తరులం బవనుండు చేర్చెఁ గో
 మల జలజాత పత్రముల మాటున
 నేటికి డాగినాఁడవో :

వలపు హరించినాఁడ వఁట
 స్వాదు మరందముఁ గ్రోలి తంట మైఁ
 బులకలు వుట్టఁగా మధురమోహన
 గానముఁ జేసి తంట మా
 లలన యమాయికాత్మ భ్రమరా :
 తగునా వగ వాడఁ జేయఁ గో
 మల జలజాత పత్రముల మాటున
 నేటికి డాగినాఁడవో :

వలపులు గ్రుమ్మరింపదు నవ
 ప్రణయోదయ హాసచంద్రికల్

చిలుకదు తోడి చిన్ని విరిచేడెలతో
 జతఁ గూడి నాట్యముల్
 సలుపదు మంచుముత్యములు షట్పద !
 తాల్పదు మల్లికాంబ; కో
 మల జలజాత పత్రముల మాటున
 నేటికి డాగినాఁడవో !

జల జల రాల్చు దుర్భరవిషాదమునం
 దుహినాశ్రు బిందువుల్
 వెలవెలఁ బోవు మారుతము
 వీచినఁ బాదపపత్ర సంతతికై
 దలిరులు విన్నఁబోయి యెదొ
 త పొన్నరించినరీతి నక్కుఁ గో
 మల జలజాత పత్రముల మాటున
 నేటికి డాగినాఁడవో !

లలిత మనోజ్ఞమూర్తి యశిరాజు
 మనోహర గాన సత్కళా
 విలసితుఁ డార్ద్రచిత్తుఁ డని
 బేల వరించెను నిన్ను మాలికా

లలన యెఱుంగ దింత యనురాగము
తేనెల తేట కంచుఁ గో
మల జలజాత పత్రముల మాటున
నేటికి డాగినాడవో !

తేనెలం గూర్చి వలపులఁ దేటపఱచి
ధన్యురా లయ్యె మీచెలి తలిరుబోణి :
కాని నిరతంబు మల్లికకడనె యుండి
ముదము గూర్పఁగ మా కొక్కపూవె చెపుమ ?

క వి కు మా ర

నవవికస్వర దివ్య సౌందర్య మూర్తి
విశ్వసుందరి పరమ పవిత్రమూర్తి
యుదయలక్ష్మి యవతరించె; నెదురు వోయి
స్వాగతం బిమ్ము గీతికా ప్రసవ మొసఁగి :

అవిరళ స్వేచ్ఛ వెన్కముం దరయఁ బోక
వారిదమ్ములు చిత్రకాశ్మీర రుచులఁ
బూని విహరించుఁ బశ్చిమ భూధరమున
రజని రా నున్న దంచుఁ దెల్పంగ రాదె ?

శ్యామలాంబర పరిణాహ సరసిలోనఁ
బ్రణయలీలా విహార విలాసిను లగు
తారకలఁ గాంచుమా ? నీ హృదయమునందు
భావనక్షత్రకాంతులు పర్వ నేమొ !

వి తి చే డె

రంగు రంగుల సొగసుచీరల ధరించి
నవ్వు వెన్నెల గాయు క్రొన్ననలనడుమ
వాడి వాడని యీవిరిచేడె తాల్చు
మంచుముత్తైయములఁ గన మది కరంగు.

అ న్వే షణ ము

“తలిరాకు జొంపముల సం
దులత్రోవల నేల వాలు తుహినకిరణకో
మల రేఖవో ! పువ్వుదీవవో !
వెలదీ ! యెవ్వతెవు నీపవిటపీవనిలో ?
కారుమొయిళ్ళ కాటుకపొగల్
వెలిగ్రక్కు తమాలవాటి నే
దారియుఁ గానరాదు, నెలఁతా !
యెటు వోయెద వర్ధరాత్రి ! వి
స్ఫారవిలోచనాంధ తమసమ్ములఁ
జిమ్ముచు, వేడివేడి ని
ట్టూరుపులఁ నిశీథ పవనోర్మి
వితానము మేలుకొల్పుచుఁ.”

“అది శరద్రాత్రి; శీత చంద్రాతపాంత
రాశ రమణీయ రజత తల్పంబునందుఁ
జల్లఁగా నిద్రవోవు వ్రేపల్లెవాడ
సకలగోపాల గోపికా జనముతోడ.

సాము సడలిన పతిపరిష్వంగమందు
 సుఖము దుఃఖము లేని సుషుప్తిలోన
 స్వప్నవీధి యధేష్ట సంచార కలన
 మేను మఱచిన నన్నంత మేలుకొలిపె
 శర్వరీ శీతపవన పక్షముల మలసి
 స్వాదు యమునోర్మినంగీత ఝరులఁ గలసి
 కౌముదీధౌత శుభ్రదిక్తటుల సొలసి
 మురళికామంద మందమాధురుల రుచులు.

ఎలదేఁటి చిఱుపాట నెలయేటి కెరటాలఁ
 బడిపోవు విరికన్నె వలపువోలె
 తీయని మల్లెపూఁదేనె సోనల పైని
 తూగాడు తలిరాకు దోనెవోలె
 తొలిప్రొద్దు తెమ్మెర త్రోవలోఁ బయనమై
 పరువెత్తు కోయిల పాటవోలె
 వెల్లువలై పారు వెలఁది వెన్నెలలోన
 మునిఁగిపోయిన మబ్బుతునుకవోలె

చిఱుత తొలకరివానగాఁ జిన్నిసొనగఁ
 బొంగి పొరలెడు కాల్యగా నింగి కెగయు

కడలిగాఁ బిల్లఁగ్రోవిని వెడలు వింత
తీయఁదనముల తీనమై పోయె నెడఁద.

పరువు పరువునఁ బోవు నెదతో
పరువు లెత్తితి మఱచి మేనే
మఱచి సర్వము నన్ను నేనే
మఱచి నడిరేయిఁ !”

“ప్రాణనాయకు కౌఁగిలి పట్టు వదలి
యిల్లు వదలి యెన్నఁడు నీపల్లె వదలి
యడు గిడని దాన వానాఁటి యర్ధరాత్రి
విజన పథములఁ బడి యెట్లు వెడలినావు ?”

“తావులతోడఁ దేనియల
ధారలఁ జిప్పిలు వేణుగీతికా
రావముతోడ మందగతులఁ
జను మారుతముల్ విశాల బృం
దావన వీధులందు యమునా
నవభంగ మృదంగ వాద్యముల్

త్రోవ స్ఫురింపఁగా పలవు

తొందర వెట్టఁగఁ బోతి నొంటిమై.

సన్నని యెల్లెత్తి జాలిగా నెవరినో

యరయుమా ! పిలుచుచున్నదియె యమున !

ప్రక్క నిర్జీవ ధావశ్యముతో నున్న

సికతాతలమ్ము గాంచితివె, దాని ?

తుది మొదల్ లే దిదే త్రోవరుల్ త్రొక్కని

యీదారినే పరువెత్తినాను ?

ఈమొండిచేతుల నెత్తి యీవనతరుల్

శూన్యదృక్కుల దిశల్ చూచు నయ్యె :

ఇచటనె యిచటనే యతఁ డిచట నేను—

ఇచట నీ జాజిపూఁబొదరింట నేను—

ఈకడిమిచెట్టు క్రింద సుమ్మి యతండు—

సరిగఁ గన్నులఁ గట్టిన సరణిఁ దోఁచు.

శారదశర్వరీ మధుర చంద్రిక

సూర్యసూతాన్రవంతికా

చారువినీల వీచిక ప్రశాంత

నిశాపవనోర్మిమాలికా

చారిత నీపశాఖిక కృశాంగిని
 గోపిక నేను నాఁడు బృం
 దా రమణీయసీమ వినినారము
 మోహనవేణుగానము॥.

మలయ పవను కౌఁగిలిలోనె పులకరించి
 హాయిగాఁ గంఠ మెత్తు ప్రాయంపు వంశి
 విశ్వమోహను జిలిబిలిపెదవు లంటి
 యవశమై పోయి యేమి చేయంగ లేదు ?

జాలగోపాలుఁ బోలెడు పాటగానిఁ
 గని విని యెఱుంగ మెన్నండు; కరములోని
 మురళినే కాదు, నాలోని మ్రోడుతెడఁద,
 నీశిథిల జీవనమ్ము మ్రోయింపఁ గలఁడు.

నందగోపకుమారు నానంద మురళి
 కా మనోహర సుషిరాపగాతరంగ
 జాలములఁ దారకా రవి చంద్రతతులు
 కరఁగి చిని చిన్ని గీతులై కలిసిపోవు.

చూచితిరొ లేదొ చిన్నికృష్ణుని సొబంగు ?
 పెదవి చివురు సంజల నరవిచ్చు నవ్వు
 వెన్నెల, చలించు తుమ్మెద బెళుకు చూపు,
 లోలపవనచాలిత కుటిలాలకమ్ము,
 తరళచూడాకలాపమ్ము, మురళిఁ గూడి
 యల్ల నల్లన గొం తెత్తి యమృతగాన
 శీతలతుషారముల విరఁజిమ్ము వేళఁ
 జిన్నికృష్ణుని సొబఁగుఁ జూచితివా లేదొ ?

లేవు శరత్తమస్వీనులు
 లేవు మనోజ్ఞసుధాంశుమాలికల్
 లేవు వినీల నిర్మల కళిందసుతా
 నవనాట్య సంపదల్
 లేవు మదీయ గాత్రలవలిం
 బులకాంకురకోరకావళుల్
 లేవు కుమార గోప మురళీ
 మృదు గీత ఝరీ విలాసముల్ ?

జిలిబిలి పట్టుతేకుల వెన్కఁ దోట్రీలు
 మల్లియయెద దాగు మధుసరవము
 కను చూపు దాటు నామనిఁ బాయుకోయిల
 గొంతులోఁ జిక్కు వసంతగీతి
 విభు వీడి శుష్కించువిరహిణి సెలయేటి
 కడుపులో నడఁగిన కడలి మ్రోత
 జేనికై వెదకెడు ఊక్తచూపులలోనఁ
 జెర వడ్డ నిండుచందురునిపాట
 యిట్లు నీదీన గోపికా హృదయమంది
 రాంతరాశములోనఁ ద్రుశ్శింత లాడు
 వేణు నాదంబు, విడిపింపు విశ్వమోహ
 నాకృతిఁ గిశోరగాయకు నరయుచుంటి.

ఇది నాచరితము విని నీ
 వదరెదు తొట్రీలెదు వడఁకు దటు నిటు కనులన్
 బెదరెడు చూపుల నేదో
 వెదకెదు ? ఎవ్వతెవు నీపవిత్రపీఠనిలోన్ :''

వి శ్రాం తి

నీలాభ సరసిలో నిండు జాబిల్లి
రాయంచవలె విహారము సల్పుచుండె;
కమ్మతెమ్మెరలు శాఖా పత్రములనొ
కల్లోలినీ తరంగములనో డాగె;
నాట్యంబు మధురగానంబును మాని
గాటంపునిద్దురఁ గాంచె శైవలిని;
సర్వేశ్వరుని హస్త జలజ యుగ్మమున
విశ్వమే హాయిగా విశ్రాంతిఁ జెందె !

మ హా క వి

(గురజాడ అప్పారావు)

గుత్తునా యని జాతి ముత్యాల్
గుచ్చినాడే మేలినరముల
ఇత్తునా యని తెలుగుదల్లికి
ఇచ్చినాడే భక్తితో :

నవవసంతము నవ్యవనరమ
మావికొమ్మలఁ గమ్మచివురులు
పాట పాడెడి పరభృతంబును
ఎవ్వ రావుదురో :

పొడుపుమల పయి రంగవల్లిక
మింటినడుమఁ బ్రచండతేజము
సంజమబ్బుల పైని కెంపులు
చూడ కుంటిరిగా :

రంగవల్లిక మాయ మయ్యెను
చండ తెజము మాసిపోయెను
సందెకెంపులు సాగిపోయెను
వెదకు చున్నారా :

కారుచీకటి గ్రమ్మినప్పుడె
చదలు మబ్బులు కప్పినప్పుడె
మిణుగురు రైనను మెఱయనప్పుడె
వెదకు చున్నారా !

చుక్క లన్నియు సొక్కి పోలెను
గిరులు కదలెను, దిరుగఁ బాడెను
లోకమోహన మధురగానా
స్వాదమోదమున.

యుగయుగంబులనుండి మ్రోగెడు
విశ్వగాన వియత్తరంగిణి
భంగముల నుప్పొంగు నాతని
గీతశీకరముల్.

పాట పాడిన పరభృతంబును
మూఁగవోయిన ముద్దుకోయిలఁ
జిన్నిపికములు చిఱుతపాటలఁ
బలుచు చున్నవియా !

అ త ని పా ట

సంజముద్దుమొగంబుఁ గెంజాయ గప్పఁ
గన్ను లల్లన నరవిచ్చి గగనపీఠి
మెల్లగాఁ జల్లగా సాగు మేఘు మీఁదఁ
దరళ మోహన వీక్షణతతులు నిల్పి,
మంద మలయానిలోర్మికా మాలికలను
లలిత సుకుమార మధుర బాలస్వరంబు
నెత్తి, పాడితి వేమేమొ హృదయకమల
వికసనోద్బోధకం బగు వింతగీతి.

సందెవేళ, పొలముగట్టు, చల్లగాలి,
చేతిలోఁ జేయి, నునులేత చిత్తములును;
ఈవు నేనె పిట్టలటుల నేమి యనక;
సర్వమును జేర నొక్క యపూర్వ భావ
ముదయ మయ్యెఁ గుమార, నాహృదయమందు !
మొగముఁ గంటిఁ, గనులఁ గంటి, మొగిలుఁ గంటి
పాట వినుచుంటి....

లో క ము

పొడుపుమలపయి బంగరు మ్రుగ్గు లుంచి
సంజమబ్బుల కుంగరాల్ సంతరించి
పోవు చున్నావు, నీ వేమి పొంది తోయి ?
వెట్టి మిత్రుడ, లోకంపువిధముఁ గనవా ?

మధుర మకరందరసమును మధుపమునకుఁ
బుప్పొడి దుమారము సమీర పుత్రకునకు
నిచ్చితివి కావె, నీ యంత నీవె పిలిచి
తరళ తుహినాశ్రు లేల గేడంగిపడుచ ?

తోయములఁ దీయ నైన పానీయ మొసఁగి
వలపు నునులేతగాలి వీవనల విసరి
ప్రబల నైదాఘ తీవ్రాతపంబువలన
నిట్టు లైతివె సెలయేఱ, తుట్టతుదకు :

ఏ ల ప్రే మి ం తు ను ?

సౌరభము లేల చిమ్ముఁ బుష్పప్రజంబు ?
చంద్రికల నేల వెదఁజల్లుఁ జందమామ ?
ఏల సలిలంబు పాటు ? గా డ్పేల విసరు ?
ఏల నా హృదయంబు ప్రేమించు నిన్ను ?

మావిగున్న కొమ్మను మధుమాసవేళఁ
బల్లవము మెక్కి కోయిల పాడు పేల ?
పరులఁ దనియించుటకొ ? తన బాగుకొఱకొ ?
గాన మొనరింపక బ్రతుకు గడవఁ బోకొ ?

ది వ్యభాగ్యము

హేమమణిరత్నగణ మేల లేమ, మనకు ?
సాంధ్యసమయసువర్ణితచ్ఛాయ లరసి
తారకా శోభితాంబరతలముఁ గాంచి
చింతలను బాయుదము చేయిఁ జేయి కలిపి !

ముత్త్యంపుసరము లేల ముదిత, మనకు ?
వలపుఁబాటల త్రుళ్ళింత లొలయ నాడు
సెలల తరఁగల నురువుల చెలువుఁ జూచి
ప్రీతి నుండుద మలఁతి కోరికలఁ బాసి.

సార్వభౌమభోగము లేల చాన, మనకు ?
ఏలికల మౌద మన్మోన్య హృదయములకు !
ప్రవిమల ప్రేమసామ్రాజ్యవట్టభద్ర
భాగ్యముం గన్న జిఱుతసంపద ల వేల ?

నా ప్రేమ

క్రొర్య కౌటిల్య కలుష పంకంబు వలన
మలిన మౌ నాహృదయము ధామ మెటు లయ్యె
నతివిశుద్ధము మధురము నఘరహితము
ప్రణయమున కంచు సందియపడుదు వేమొ :

ప్రేయసీ ! శర్వరీ తమోవీధులఁబడి
చందురుఁడు రాడె పూర్ణతేజస్వి యగుచు;
అఘవిదూషిత మీహృదయంబునందె
ప్రేమ కోమలతమము పవిత్ర మయ్యె.

విరిసి విరియని క్రొవ్విరి నరయుటకును
ఎంతో సందియపడ, స్పృశియింపఁ గలమె ?
వలపుల హరింపఁ గలమె ? యౌవనము నూత్న
వికసితము; కలుషహృదయము వెఱపుఁ జెందు.

ప్రాణకాంత

ప్రణయ మలయానిలోర్మికాపటలి నూగు
సౌరభమ, గానమా, నిండుశాంతి నిండు !

ప్రాణమునకును బ్రాణ మౌ ప్రాణకాంత
యూర్పుతరగల నోలాడి యున్నవారె ?

ప్రణయ నీరజ మధుర సౌరభముఁ గ్రోలు
హిమకణమ, తేనెచినుక, మీ రిండు శాంతి !

ప్రాణమునకును బ్రాణ మౌ ప్రాణకాంత
యెడఁద శోధించి యశ్రులై పడిరె యిచట ?

ప్రణయ విమలాంబరాబ్ధి గర్భమునఁ దేలు
నీరదమ, నీలమా, యిండు నిండుశాంతి !

ప్రాణమునకును బ్రాణ మౌ ప్రాణకాంత
మానసక్లేశ లవ మూని మాటినారె ?

ప్రణయవనతరుశాఖలఁ బల్లవించు
తేఱిమ్రోత, కోయిలకూత, తెండు శాంతి !

ప్రాణమునకును బ్రాణ మౌ ప్రాణకాంత
విరహగీతిక లప్పజెప్పెదరొ యేమొ !

మా టి మా టి కి

ఏడఁ జనిన మనోహరి జాడ లరసి
కలఁగు హృదయంబు, నెమ్మది చలన మొందు
కనులు మూసిన, లోకమోహన మనోజ్ఞ
మూర్తి చిరునవ్వుఁ జిలుకుచు మ్రోల నిలుచు.

హృదయ మక్కట ! నవసుమ మృదుల మగుట
విరహ బాధ కన్నీరుగా వెడలరాదె ?
అతిభయంకర సాంద్ర నీలాభ్రపటలి
వాన గురిసిన ధవళిమఁ బూనుఁ గాదె ?

పూత గోదాపరీ స్రవంతీతరంగ
మాలికాడోలికల నూఁగు మలయపవన !
ఏల కొంపోవు హృదయంబు నేర్చి వెడలు
వేడి నిట్టూర్పుగాడ్పుల వెలఁదికడకు ?

పొంగి కిల కిల నవ్వి యుప్పొంగి పొరలు
తరంగలాత, నాబాధలఁ దలఁప రయ్యో !
ప్రాణనాథుండు మీ యుడురాజు మిమ్ము
వీడినప్పుడు త్రుళ్ళింత లేడ కరుగు ?

జలనిధులు దాఁటి యున్నతాచలము లెక్కి-
హృదయ మది యేమొ క్రిందు మీఁదెఱుఁగకుండఁ
బక్షివలె టెక్కలం దాల్చి పరువు లిడును
మాటిమాటికి వలపులపేటికడకు ?

ప్రేయసీ !

ప్రేయసీ ప్రేయసీ । ప్రియుడనే ప్రేయసీ
వేయి కన్నులు దాల్చి । వెదకుచున్నానే !
నల్లమేఘాలలో । నాయమా దాగంగ ?
తల్లడిలవో నన్నుఁ । దలఁచి రావో !

మెఱపువై యొయ్యారి । మెఱపువై కాన్పించి
యరసినంతనె మబ్బు । తెరల దాగితివా !
తళకు మని కనిపించి । వలపు వెల్లువ ముంచి
వలపించి మాయమై । వనటఁ గూర్చితివా !

“నల్ల మబ్బుల నింగి । నా సౌధరాజమ్ము
నల్లమబ్బే ప్రియుఁడు । నన్నుఁ గోరకుమా ! ”
అడుచును బాడుచును । హాయిగా నవ్వుచును
పాడుమేఘాలతోఁ । బరుగెత్తె మెఱపు !

కిలకిలని నవ్వు చెయితోఁ గలసి మెలసి
 పూవువై మబ్బువై చిన్ని పుల్లు వాచుఁ
 బ్రసవ కోమల రమణీయ పథముఁ బట్టి
 పోవుచుందువు లావణ్యమూర్తి వీవు.

ఏనా దీనుఁడ నే నీడనైన నొదిగి—
 అడు గిడగ లేక నిట్టూర్పు విడువ లేక
 పొరలు కన్నీటికాల్వలు గురియలేక—
 ఏనా దీనుఁడ నే నీడనైన నొదిగి
 కాంచెదను నిన్నుఁ గనులారఁ గఱపుదీర :

ప్రసవములఁ జల్లి గానసౌరభముఁ జల్లి
 ప్రవిమలానంద సృత్యోత్సవములఁ దేల్చి
 నిన్ను వలపింపఁ బూనుదు రెన్నొగతుల.

ఏనా దీనుఁడ నే నీడనైన నొదిగి—
 హృదయనేతవు భవదీయపదసరోజ
 మృదు రజోలేశ దివ్యసంపదను వలచి

ఎడఁద కలఁగించి విదళించి యేర్చి వెడలు
 వేడినిట్టూర్చు గాడ్పులఁ బెదవు లదర
 నామనోహరి నిన్నుఁ గన్నారఁ గాంచ
 నలవి గాకుండ దుఃఖాశ్రుసలిలమౌక్తి
 కం బొకటి నాదుప్రణయ వీక్షణముఁ గప్ప—
 ఏనా దీనుఁడ నే నీడనైన నొదిగి
 మ్రోడునై తాయినై నిల్చిపోదు నకట !

ఆ అ ని ది వ్యై

హృదయనాళము తెగియె, నాహృదయధనము
తొలఁగి పోయెను, జీవితఫలము స్తుక్కి
నేలఁ బడె, నింక జీవింప నేల సఖుఁడ ?
వలపె విషమైనఁ దుచ్చజీవనము విషము.

ప్రణయభంగ ప్రభూత తాపజ్వరార్తి
నెటులు భరియింతునో సఖా ? యిటులు మనుచు
కడుభరం బైనవలపుచేఁ దడిసి తడిసి
హృదయ మయ్యయ్యె ! నవనీతమృదుల మయ్యె.

అతిమనోహరమూర్తి వై యభ్రవీఖిఁ
దోఁచినంత నీకై చేయి చాచు పేల ?
శ్రావణ శ్యామలక్రూరజలదపటలి
మాయ మైతె సాదామిసీ ! మమతఁ గొలిపి.

కోపమునఁ జేరి నీ కొనగోళ్ళఁ గూరి
యిట్టె చిఱునవ్వుతోఁ జీల్చి హృదయపుటము

రక్తధారలు ద్రావగా ర, మ్రొపైన
ని న్ననను, జచ్చినను మన్న నీకె నేను :

జీవితంపునిరాశచేఁ జిక్కి చిక్కి
ప్రాణమే పోయినను నిన్నుఁ బాయలేను :
చాయనై పోయి వెన్నెంట సాగుచుందు,
నీవెత హరింతు సుఖ మెల్ల నీకె యుంతు.

అవిరతానందముం బొందునపుడు నన్ను
మఱచిపోదువు; సరె యట్టై మఱచిపొమ్ము;
ఘోరదుఃఖతమంబునఁ గుందునపుడు
తెఱచి హృదయంబు, నాఱని దివ్వె నిత్తు :

అ య్యో !

స్వచ్ఛ మైనట్టి ప్రణయంపు సలిలధారఁ
బోసి పెంచిన స్నేహంపుఁ బూలతీవ
తావులను జిమ్ము నలరులఁ దాల్చకుండ
గాలితాఁకున నేలపై వ్రాలె నకట !

సంజవేళలఁ బవడంపుఁజాయలటులఁ
జిటుత ప్రాయంపుఁ గోరికల్ చెదరిపోయె;
పర్వతశ్రేణి నిర్దురపంక్తులట్లు
అశయములెల్ల నడుగంటి యంతరించె !

మత్తిలిన యొక్క చంచల మధువమునకుఁ
గోలుపోయితి మకరందజాల మెల్ల;
ఇంతలో వీచి యెచటికో యెగిరిపోవు
మారుతముతోడ వలపులు మాయ మయ్యె !

నవ్య మోహన కోకిలానంద గీతి
దరవికస్వరసుమమనోహరసుగంధ
మనిలభంగంబులను -గొట్టుకొనుచుఁ బోయె
నెచటికో యని చింతిల నేటి కోయి :

నా విరులతోఁటఁ జెంచికొన్నఁడ నొక్క
పవడపు గులాబిమొక్క నాశ్రణయజీవ
నమ్ము వర్షమ్ముగా ననయమ్ముఁ గురిసి.

కొన్ని నాళ్ళాయె; మకుమారతుసుమ మొకటి
నవ్వె కిల కిల మని నా వనమ్ములోన.

అంత దానినె, నా జీవితాశయమ్ము
పూవుగా వింతగా మాటిపోయినటులు
వలచికొన్నఁడ;

నాప్రసవమ్ము నేను
నన్ను మనసార నాప్రసూనమ్ము, కనులు
విచ్చి కాంచుచుఁ గాలము పుచ్చినాము
ఎదల నిశ్శబ్దముగఁ బల్కరించుకొనుచు.

ఎట్టు లది దాపురించెనో యేమొ యంత
నాకుసందులత్రోవల నల్ల దిగియె
నొక్క క్రూరార్కకిరణమ్ము; ఉర్వి వాలి
నాగులాబి పోలి తూలి నన్ను వీడె.

అపుడు నావైపు చూచి నాయలరు లేని
శూన్యమౌ మ్రోడుమాఁకును జూచి, యొక్క-
కోకిలమ్ము కో యని, యేడ్చె గొంతు నెత్తి :
మాకొఱకు దారిఁ బోయెడు మందపవనుఁ
డొకఁడు జాలిగ నొక్క నిట్టూర్పు విసరె :

చిన్ని పూవే వాడెనా

తన

కన్నె వలపుల వీడెనా

తన

చిన్నె లన్నియు వన్నె లన్నియు
మన్నులోఁ గోల్పోయెనా ?

కాంతు నెఱుఁగని కన్నె గాదా
సిగ్గు వీడని మొగ్గ గాదా
మొన్న మొన్ననె ముద్దు వల్లని
మొనలు దీరెనుగా !

లో క ము

ఏటిపని యిది లోకమా ! హృదయదళన
దారుణమహోగ్రకార్యంబుఁ దలఁచినావు;
ప్రణయ మధురిమ మెఱుఁగవు, పాప మనవు,
పక్షములు దూర్తు, బంధింతు పంజరాన;
వెఱ్ఱిలోకమ ! హృదయంపు స్వేచ్ఛ నెఱులు
పంజరంబున బంధింతె ? పాదపమునఁ
గూడియుందు మెల్లప్పుడు కొమ్మమీఁదఁ
బ్రవిమల ప్రేమ విహగదంపతుల మగుచు !

శా ప ము

నవవసంత శుభోదయానందవశతః
బ్రకృతి నూతన జీవలావణ్య మొంద
తాయి అప్పుయుఁ గంతస్వరంబు దాల్చి
నైజగుణముఁ ద్యజించి గానంబు సేయఁ
బికమ, పాడకు మనుచు శపించినారు !

పక్షి నని పాడఁగల నని ప్రణయవీధి
నిత్య లీలావిహారముల్ నెఱపుదు నని
పక్షములఁ దూల్చి, బంధించి పంజరాన
గానమును బ్రాణము హరింపఁ బూనినారు !

అ బ్బ !

హృదయ వనజాత సుమ
మృదు మనోహర దళము
లదయతను ద్రుంచినారే

పెంధూళిఁ

జిదిమి వెదఁజల్లినారే !

హృదయ శోణిత ధార
నెదుగు జీవిత వల్లి
మొదలంటఁ దూల్చినారే

భయదాగ్ని

కీలలను వ్రేల్చినారే !

చు క్క లు

మింట నెచటనొ మెఱయు చుక్కలఁ
గంటఁ జూచితిఁ గాంక్ష లూరఁగఁ
గాంక్ష లూరినకొలఁదిఁ జుక్కలె
కొంచి బ్రదుకే గడపితి॥.

చేతి కందెడు పూలకొఱకై
చేయి చాపక చేరి కోరక
దూరముగ లే వంచు వానిని
దూఱి వదలితిని.

మింటఁ జుక్క లదృశ్య మాయెను
చేతి కందెడు పూలు వాడెను
సారహీనపు జీవితమునకుఁ
గోరికల్ మిగిలె॥.

పక్షివలె నాకాశ నిర్మల
పథవిహారస్వేచ్ఛఁ గోరితి

పక్షములు లే వం చెఱుంగక
ప్రాకులాడుచుఁ బొగిలితి॥.

ముగిసి చనె నూతేళ్ళబ్రదు కిటు
మూఁడు నాళ్ళకె ముక్క లాయెను
ప్రమోడు ప్రమాఁకై పూయకుండఁగ
దాడి తూలిన తీవయై.

తఱకుబంగరుతార లేలా !
తలకు మీఱిన తలఁపు లేలా ?
వలచి పొందఁగ గగనసుమములు
కలయె జీవితము ?

అ శ

కన్నీటి కెరటాల వెన్నె లేలా ?

నిట్టూర్పు గాడ్పులో నెత్తావి యేలా ?

ప్రళయ కాలమహోగ్ర భయద జీమూతోరు
గళఘోర గంభీర పెళపెళార్చటలలో
మెఱ పేలా ?

అశనిపాతమ్ముతో నంబు వేలా ?

హాలాహలమ్ములో నమృత మేలా ?

ప్రబల సీరంద్రాభ్ర జనిత గాఢ ధ్వంత
నిబిడ హేమంత రాత్రీకుంతలములలో
చు కేళేలా ?

శిథిల శిశిరమ్ములోఁ జివు రేలా ?

పాషాణపాళిపైఁ బ్రసవ మేలా ?

వికృతక్రూరక్షుధా ఊభితమృత్యు కఠోర
వికటపాండురశుష్కవదనదంష్ట్రాగ్నిలో
న వ్వేలా ?కన్నీటి....

నే నొ కం డ!

ఎంత బరు వయ్యెనో గాని యెడఁద వెలికిఁ
దొలఁగి పాఱని దుఃఖాశ్రు జలము వలనఁ
బ్రావృడంభోధరస్వామి, నీవు కూడ
నావలెనె జాలి వొడమ వాపోవుచుంటి ;
ఒక్క టొక్కటె కన్నీటిచుక్క తొలుక
నేడ్వ లేక యేడ్వ లేక యేడ్చుచుంటి,
నెచ్చెలీ, యే నెఱుంగుదు, నీవుగూడ
నొక్కమాటు గాటంపునిట్టూర్పు విడుతు,
తెలియ రాని తెలుప లేని తీక్షణతాప
మెదియొ లోలోన నిన్ను వేగించునేమొ !

ప్రావృడంభోధరస్వామి, జీవనంపు
భారము తొలంగి పోవ నెవ్వారికేని
కోరి నీసొదలను జెప్పికొందు వేమొ
గొణుగు కొనుచుందు వయ్య, యొక్కొక్కవేళ :

ఇట్లే విలపించి కృశియింతు నేను, నీవో
 హోరు హోరున నీమనసార నేడ్చి
 జిలుగువలిపెంపు వన్నె చీరల ధరించి
 కులుకు నవ్వులపవడాల తళుకుతోడఁ
 బొడుపు చెలికడకో, సంజ వడఁతికడకొ
 పోయి యాటలఁ బాటలఁ బ్రబోద్ధు వుత్తు.

ఎడతెగనియాత్ర నిట్లు సాగింప లేక
 యేడ్వఁగా లేక కృశియింతు నే నొకండ !

దు : ఖ ము

దినము దినమెల్ల నైదాఘ తీక్షణాను
భీకరకరానలచ్చట వేఁగి వేఁగి
శీతలనిశాప్రశాంత శయ్యాతలాన
నిట్టై కను మోడ్చెఁ గాదె నాహృదయసుమము !
అలసటం దూలి, నిర్జీవ మటుల సోలి,
జాలిఁ గొల్పును గాదె ? నీ వేల స్వప్న
మటుల లోలోన కలఁచి, చీఁకటిముసుంగు
నొత్తిగిలఁ ద్రోసి, వదలనిపొత్తు గోరి
తొంగి తొంగి చూచెద వయ్యో దుఃఖమా ! యొ
కించుకై నను జాలి వహించ వేమి ?
సగము వాడిన మృదులపుష్పమ్ము సుమ్ము
నిదుర పోనిమ్ము లేకున్న నేతి వాలు !

ఓయి సంధ్యాసమీరణా, రేయితోడఁ
 గారుచీకటితోడ దుఃఖమ్ము కూడ
 పరువుపరువున నాకొఱ కరుగుదెంచు;
 నీదు నునులేతతెక్కలమీద వడిగ
 నెత్తికొని పోవరాదె న న్నెచటికేని
 నిత్యతేజోమయానందనిలయమునకు !
 నిమున మేనియు నిట నుండనేర నోయి !

సంజమబ్బుల పవడాలచాయలందొ
 తరణిబంగారుకిరణాలమెఱుఁగులందొ
 లీన మొనరింప రాదె యీలోన నన్ను ?
 మధుర సంధ్యాసమీర కుమార, దీను
 మనవి విని యేగరాదె యేమలయగిరికొ ?
 మధుర సంధ్యాసమీర కుమార, నన్నుఁ
 దోడుకొని యేగరాదె నీతోడఁ గూడ !

తెక్కలం దాల్చి పఱతెంచు రేలతాంగి
 కారుకాటుకచీర సింగార మొదవ
 చీకటిచెఱంగు వినరునఁ జెదరి యొక్క
 యుడుమణి విషాదపూరితద్యుతులు రాల్చు;
 పాడుకొను చేగు జాలిగాఁ బవన మెటకొ
 రజనిగర్భాన వింతవిలాపగీతి;
 ఎద కరఁగునట్లు సన్ననియెలుఁగుతోడ
 నట్టె తల లెత్తి పాట కూకొట్టు చేడ్చు
 గొతమీవీచికాళి సగంబు నిదుర;
 నేను నాదుఃఖమే తోడునీడ గాఁగఁ
 గడపికొనుచుందు నిశ యెల్లఁ గనులు దెఱచి;
 ఇదియె యద నని తలఁచి, నాహృదయపేటి
 ముంచుకొని వచ్చు భావజీమూతచయముఁ
 గలిపివేతుఁ దమస్వినీగర్భమందు !

వ ధ్దు

నీ కనుజెప్పకొనల నొక

చినుకైన కదలనీ,

ప్రళయ కాలానంత భయదపాథోరాశి

వలె విశ్వ మెల్ల ముంచెత్తు సుమ్మా :

నీ పెదవి చివురుల నొక

నిడుదయూర్పు వినరనీ,

కాలాంత బలవదాభీలానిలముగ లో

కాలఁ ద్రుటిలో మాడ్చి వేయు సుమ్మా :

నీ పువుపెడఁద నొక శోక

లవమైన రేగనీ,

ఆ మహానట గళోచ్ఛలిత హాలాహల

మై మిన్ను మన్ను దహించు సుమ్మా :

నన్నుఁ గని యేరు జాలిఁ జెందంగ వలదు —
 ఎవ్వ రని యెంతురో నన్ను ? — ఏ ననంత
 శోకభీకరతిమిరలోకై కపతిని !
 కంటక కిరీటధారినై, కాశరాత్రి
 మధ్యవేళల, జీమూతమందిరంపుఁ
 గొలువుకూటాల, నేకాంతగోష్ఠిఁ దీర్చి,
 దారుణ దివాంధ రోదనధ్వనుల శ్రుతులఁ
 బొంగి యుప్పొంగి యుప్పొంగి పొరలిపోవు
 నా విలాప నిబిడగీతికావళి వి
 రావముల నర్ధరాత్రగర్భము, మఱియు
 మఱియు భీషణకాళికోన్మత్తఁ గాఁగఁ
 జేయుతఱి, నన్ను మీరు వీక్షింప లేదా !
 నన్నుఁ గని యేరు జాలిఁ జెందంగవలదు —
 నాకు నిశ్వాసతాళవృంతాలు కలవు,
 నాకుఁ గన్నీటిసరులదొంతరలు కలవు,
 నా కమూల్య మపూర్వ మానంద మొసఁగు
 నిరుపమ నితాంతదుఃఖంపునిధులు కలవు —
 ఎవ్వ రని యెంతురో నన్ను ? —

నే ను కూ డ

ఏను మీవలెనే కంఠ మెత్తి పాడ
నెంతో యుబలాటపడి నవరింతు గొంతు;
ఏను మీవలెనే నవానూనగాన
విస్తృతవ్యోమయానాల వెడలి వెడలి
భావలోకాంచలమ్ముల వాల వలతు !

ఐన నే మాయె ! ఆపుకో లేనిపాట
యెడఁద రొద సేయునో లేదో యింకిపోవు
నంతలోననే కటకటా ! యంతు లేని
దారి లేని శోకంపుపెడారులందు !

అంత లజ్జావిషాదదురంతభార
వహనమున కోర్వ లేని యీ పాడుబ్రతుకు
వంగిపోవును మఱి మఱి క్రుంగిపోవు
లో తెఱుంగని పాతాళలోకములకు !

మూఁగ వోయిన నాగశమ్ముననుగూడ
నిదుర వోయిన సెలయేటి రొదలు కలవు—
ఐన నే మాయె—

మీరు మనసారంగా నేడ్వనీరు నన్ను—
 నన్ను విడువుఁడు ! ఒకసారి నన్ను విడిచి
 నంత నేకాంతయవనికాభ్యంతరమున
 వెక్కి వెక్కి రోదింతును—విసువు లేక
 విరతి లేక దుర్భరశోకవిషమగీతు
 లేడ్చివైతు; ఎలుం గెత్తి యేడ్చివైతు.

ఈ మహానంద వీచికాస్తోమదోలి
 కాగ్రముల నింక నే నాట్యమాడ లేను,
 నేను చిటునవ్వు పెదవుల నిలుప లేను;
 ఏ విరామ మేని లేని యీశుభోత్స
 వ ప్రణయకేళికామోద భార మింక
 నేను వహియింప లేను; జీవింప లేను !

స్వాదుసంగీతకలనాలనద్వివంచీఁ
 గరమునం దుంచి జీవితభరము వాయఁ
 బాడుకొ మ్మంటి తియ్యనిప్రణయగీతి
 తంతులను ద్రెంచి మెట్ల విదల్చి స్వామి !
 ఎటులఁ బాడుదు, నీబ్రదు కెట్లు వుత్తు ?

స్వాదుమకరందసౌరభామోద కుసుమ
 దామ మిడి నాదుకంతానఁ దాల్చు మంటి;
 తేకు తేకులఁ జిదిమి ధూళి వెదఁజిమ్మి,
 ఏది మనసార ధరియింతు, నెటుల మనుదు ?

రాజరాజేశ్వరులకు నలభ్య మైన
 సదమలామూల్యతారకా సదృశదివ్య
 మణివిరాజిత కల్యాణమకుటరాజ
 మిడితి నామ స్తకాన వహించుకొనఁగ;
 నేలపైఁ బొరలించి పాదాల మెట్టి
 యకట ! గిరవాటు వైచి యాశాంతములకుఁ
 బేదనై పోయి యెట్లు జీవింతు నోయి ?

ఈ నిశీథమధ్యమ్మున నే నొకండ
 ఘోరకాంతార కుటిల కఠోరవీధు
 లందుఁ దిరుగాడుదును భయ మందఁ గాని
 లోకమోహన తారావిలోకనముల
 వలదు కనునైఁగ చేయఁగా వలదు నాథ !

ఇంచుకేనియు వెఱవ స్వామీ, త్వదీయ
 పాణినిర్గత నిర్హితపాతమునకు;
 ప్రళయ జంఝా ప్రభంజనప్రబలధాటి
 వడఁకు శైశిరవల్లకా పత్త్రమటుల
 హృదయము చలించు భవదీయవదనసీమఁ
 బ్రణయందరహాసకౌముది పరిమళింప !

ఇమ్మహావిశ్వ మల్లలాడించు నీదు
 బొమముడిఁ గషాయవీక్షణస్ఫూర్తిఁ జిమ్ము !
 బురదలోఁ గ్రుశ్మి పొరలాడు పురుగు నెత్తి
 కాంత, చేత్పకు మోయి నీ కౌఁగిలింత !

వీను గాటంపు నిద్దురలోన మేను
 మఱచువేళల భవదీయ మధురవేణు
 మృదులగాన పక్షములపై మెల్ల మెల్ల
 నేగుదెంచి మామకశుష్కహృదయపాత్రి
 నింపివైతువు ప్రణయార్ద్రనిస్స్వనముల :

అంత మేల్కొంచి యెంతో దాహమ్ము గొన్న
 శ్రవణముల విచ్చి నీ గీతరవముకొఱకు
 కడలఁ బరికించి శూన్యలోకమ్ముఁ గాంచి
 హోరు హోరు మటం చేడ్తు నోయి స్వామి !

నా కాన్క

ఏది నీ కిత్తు నందువా హృదయనాథ !
కాన్కగా నే మొసంగఁగాఁ గలను నీకు ?

తారకారత్న భాసురతారహార
సుప్రభామాలికాజాల శోభితుఁడవు,
రాజరాజేశ్వరుఁడ వీవు, ప్రభుఁడ వీవు
హృదయపతి వీవు ! భవదీయపదసరోజ
మృదురజోలేశ దివ్యసంపదను వలచి
పీఠిపీఠుల వాడలఁ విపినములను
భిక్షుకునిబోలెఁ దిరుగాడు పేద నోయి !
కాన్కగా నే మొసంగఁగాఁ గలను నీకు ?

గాఢలజ్జానుతాపసంకలితహృదయ
నీరజదళాల రాలు కన్నీటిచుక్క
గాక, మనసార, వల పూరఁ గలఁత దీరఁ
గాన్కగా నే మొసంగఁగాఁ గలను నీకు ?

క్రుంగిపోదు!

ఎట్లు ని న్నూహసేయుటో యెఱుఁగ లేక
వంగి వంగి శిరము వాంచి క్రుంగిపోదు :
రాజరాజేశ్వర కిరీటరాజఘటిత
రత్నమాణిక్యకాంతినీరాజనార్చి
తాంఘ్రినీరేజయుగశుఁడ వయ్య : చింపి
పాతలం గట్టికొని జీర్ణపటకుటీర
పాళికాప్రాంగణముల నివాస మేల ?
శిథిలతరభాజవమ్ము నీచేతఁ బూని
తూలి సోలుచు నీరుపేదతోడఁ గూడి
యీవె దెసమాలినటుల నింటింటి కేగ
నేల ? దీనుఁడవై బిచ్చ మెత్త నేల ?
చిత్రములు స్వామి, నీ వింతచేత లెల్ల !
ఎట్లు ని న్నూహసేయుటో యెఱుఁగ లేక
వంగి వంగి శిరము వాంచి క్రుంగిపోదు :
కలుషపాషకల్లోలినీ కణములందుఁ

దశకు తశ కవి నాట్యాలు నలుపు నీ య
 నంతరాగాంశుమాలికాకాంతి దేవ !
 జైమదేవతా నిశ్శ్వాస ధూమపటలిఁ
 జల్లఁగా వెల్లివిరియును స్వామి, నీదు
 భవ్యకరుణార్ద్రవీక్షణపరిమళములు;
 చండమృత్యుగభీరగర్జరవములఁ
 బల్లనింతువు నవ్యవిపంచివోలె
 మాధురులఁ జిమ్ము నీకంతమంజురవము;
 చిత్రములు స్వామి, నీ వింతచేత లెల్ల !
 మౌనగానమ్ములకు నించు కేని గాని
 మాటు మాటాడఁగాఁ బోవు, మన సౌనఁగవు,
 శ్రితజనావళినమ్రసంసేవనముల
 కలరి తల యూఁప వీవు 'ఊ' యైన ననవు;
 సార్వభౌములవినయపూజావిధాన
 మెడఁద మెచ్చవు, వారిఁ గన్నెత్తి కనవు;
 ఎట్లు ని న్నూహచేయుటో యెఱుఁగ లేక
 వంగి వంగి శిరము వాంచి క్రుంగిపోదు !

పా పీ !

మలినబాష్పమౌ క్తికమ్ము
మిల మిల నీకనుల నిలువఁ
దళ తళ మని తారలు నటి
యించునురా పాపీ !

వేడి వేడి నిట్టూర్పులు
వాడిన నీ పెదవు లదర
మ్రోడు మ్రోఁకుచివురులతో
మురియునురా పాపీ !

భరియింపఁగ రానిలజ్జ
శిరము వంగి క్రుంగినంతఁ
దెరల దాఁటి చందమామ
నవ్వునురా పాపీ !

“దారి గానలేను స్వామి !
రారా !” యని కంఠ మెత్త

గగనపీఠి గంధర్వులు
పాడుదు రో పాపీ !

కురియుమురా కన్నీటిని !
మఱి మఱి విలపింపుమురా !
సరముఁ గూర్చి పరమేశుఁడె
దాల్చునురా పాపీ !

కన్నీరు

కలుష దుర్దాంత పంకసంకలితకుహర
ముల జనించు మదీయాశ్రమలినధార
స్వామి, భవదీయపాదదేశమునఁ బాటి
పరమపావన జాహ్నవీ ప్రతిభఁ గాంచు.

గాట మగులజ్జవలన దుఃఖమ్మువలన
నా కనుల జాటునుష్టాశ్రుశీకరములు
హృదయముఁ గలంచి విదలించి యేర్చి వెడలు
సాంద్రశోణితబిందువర్షమ్ము సుమ్ము :

తావకీనపదసరోజదళములందు
నిలువని మ్రొక్క వేడికన్నీటిచుక్క !
కడలఁ బ్రసరించు నెత్తావి కమ్మదనము
ద్రావని మ్రొ ప్రభూ, దానిఁ దనివి తీర :

మా బా బ య్య, నా న్న గా రు : ౧

ఏ మనోహరసీమలం దే పవిత్ర
విమలతేజోమయవిశాలవీధులందు
అక్షరామోదసంభరితాంతరంగు
లగుచు విహరించుచున్నారో : అమృతగాన
మధుర మందాకినీభంగమాలికాంబు
శీకరవితానమోహనచిత్రనటన
మెన్ని యెన్ని రీతులఁ జూపుచున్నవారో :
పూర్ణవికసితజీవితపుష్పకమ్ర
సౌరభములఁ జిమ్ముచున్నారో ? ఎల్ల
దెసల భవదీయసుందరదివ్యరూప
నవ్యరోచిస్సుఁ గురియుచున్నారో మీరు :

మా బా బ య్య, నా న్న గా రు : ౨

ఏ నెఱుంగుదు, చిరనూతనానురాగ
బంధములఁ గట్టువడుట స్వప్నములనేని
యెన్నఁడుంగాని యెచ్చోటనేని నిముస
మేని యెడఁబాటు మీరు సహింపలేరు.

ఏ నెఱుంగుదు, రామభూషాని మీరు
కరము కరమునఁ గీలించి కాంతిసీమ
లందు స్వచ్ఛందనిత్యవిహారపరత
మెలఁగుచుందురు కాఁబోలు;

మీ యమూల్య

జీవితసుమాల నేన్మపశేఖరునకు
నర్పణము చేసి రట్టిసూర్యావనీంద్ర
చంద్రునొదల నాశిషాక్షతల మీరు
చల్లుచుందురు కాఁబోలు.

మా బా బ య్య, నా న్న గా రు : 3

“జయము, జయము

లలిత సుమనోజ్ఞ కావ్యమంజులలతాంత
మాలికాభరణా ! వినిర్మల విశేష
సుగుణమాణిక్యదివ్యతేజోవిరాజ !
దీనజనహృదయాంతరస్థిరవిహార !
రామరాయేంద్రుశ్రీసూర్యరాయ, జయము !”

అను స్తుతిధ్వానములు జగ మంతఁ గ్రమ్మి
యంబరపథాల మాత్రోఁగునపుడు మీరు
మువ్వ రొండొరులం గాంచి మురియునపుడు
గర్వమున నృత్యమాడు మీకంటిచూపు
లధరసాంధ్యప్రభల దరహాసరేఖ !

మింట మిల మిల చుక్కలై మెఱయునేమొ !
వెన్నెలై వినువీధుల విరియునేమొ !

మా బా బ య్య, నా న్న గా రు : ౪

మీ పవిత్రయశోనిర్మలాపగాతి
శీతలతరంగజలసుధాసేచనమున
కలుషకౌటిల్యకర్దమమలిన మైన
మీ తనయు జీవితముకూడ పూత మయ్యె !

మా బా బ య్య, నా న్న గా రు : ౫

నాడు గొం తెత్తి మీరు గానమ్ముఁ జేసి
నారు భువనాలు తమ శ్రవణాలు విచ్చి
'ఓ' నటంచు 'ఓహో' యంచు నాలకింప
విస్మయాధికసమ్మోదవిభ్రమమున.

అంత హరిదంతములఁగూడ నతిశయించి
పొరలిపోవు మీ గీతమాధురుల మ్రోత
తనవిపంచీమనోజ్ఞనిస్స్వనము ముంసఁ
గనుబొమల నెత్తి మో మెత్తి కడలఁ గాంచు
భారతీదేవి యంగుళల్ పాడ వంట !

దరనిమీలితదివ్యనేత్రములతోడ
నపుడు మీ పాటలోని యనంతనూత్న
రక్తి కలరి కపీంద్రసమ్రాట్టు లేత
నగవుతోడ శిరఃకంపనమ్ము నేయ
విశ్వ మెల్ల శంపాప్రభల్ విరిసె నంట !

మా బాబయ్య నాన్న గారు : ౬

ఎన్నఁడో మీరు పాడిన దీవసంత
మధురజీవనగీతి హేమంతదీప్తి
యామినీ మధ్యవేళయే యైన నేఁడు
కూడ నాయెదఁ ద్రుశ్శీంత లాడుచుండు;
నవ్యభాగీరథీ దివ్యనదివిధాన
నేఁడుకూడ సోత్సవనృత్యమాడు లోన,

పొంగి పరవళ్ళు త్రొక్కి యుప్పొంగి పొరటు
నీయమృతపూర్ణ సురవాహినీతరంగ
శిఖరముల నాడు నొకకొన్ని చిన్న చినుకు
లీహృదయగహ్వరము దాటి యీగళమ్ము
నతిశయించి పైపయిఁ జిందులాడుచుండు.

కనులు విచ్చి మనసు విచ్చి కౌంచఁగలుగు
వారు తల యూచి మెచ్చుచున్నారు వాని.

మా బా బ య్య, నా న్న గా రు : ౭

ప్రాజ్యపీఠపురీమహారాజ్యభాగ్య
లక్ష్మీ కొలువు దీర్చు చిన్నరత్నఖచిత
భాసమానకల్యాణసింహాసనమ్ము;
అది వెలమ శౌర్యమూర్తి రణావనీ వి
హారవిక్రమకేశికానంతరమ్ము
శాంతి నుండు విలాసవిశ్రామవేది;
అది సభాసీనసకలబుధావతంస
ఘనకవీశానవిజ్ఞానకాంతిమత్తప్ర
సన్నవీక్షణస్నాపితస్వర్ణపీఠి;
అది మహీపతి రామరాయావనీంద్ర
కరకమలవీజ్యమానచామరసమీర
పులకితభవన్మృదుశరీరభూషితంబు !

నాకు మరణమ్ము వల దనినాను, కాని
 మరణ మను లేతనుడి చెవిం బడినయంత
 వడ వడ వడంకఁగా శిలాజడిమఁ గనఁగఁ
 దలిరుగాలికి శుష్క-పత్త్రమ్ము కాను.

తుది మొదలు కాని కానరానిది; మహాంధ
 కారకలుషిత కృష్ణపక్షంపువీధిఁ
 గరముఁ గరమునఁ గీలించి కలసి మెలసి
 మన్న సహధర్మచారిణి, మధుర మధుర
 మూర్తి, ప్రియురాలు, సఖురాలు, పూర్ణరాగ
 కలిత, నాదుఃఖ మనువులే తొలఁగిపోవ
 వీడిపోవు నేమో యను వెఱపువలన
 నాకు మరణమ్ము వల దనినాను—

ప్రతిక్ష

నాటితుది సందెచీకటికాటుకల వి
లీనమైపోవురాజమార్గాన నీవు
కదలిపోతి విషాదసుఖమ్ముఁ గూర్చి
సగమునిద్దురలోఁ గ్రమ్ముస్వప్నమటులు.

ఆపుకోలేనిమమత, ఘంటాపథమ్ము
నడుమ పరువిడి నిలఁబడినాఁడ నట్టె
విచ్చికొనిపోవువీక్షణవితతితోడ
మూసికొనిపోవుశూన్యహృత్పుటముతోడ.

ఆనిగూఢప్రశాంతసంధ్యాదురంత
గర్భకుహరాంతరమ్ములఁ గలఁచిపోవు
కమ్రభవదీయమంజీరకటకగాన
రవముచేఁ దిమిరమ్ము సాంద్రతర మయ్యె.

ఆయగమ్యతమస్సాంద్ర యవనికాంత
 రంపుఁజేకాంతమునఁ బడి, యాత్రమత్ర
 మాస్తమితనూపురారవాహ్వీనములను
 వెంట నంటి, నాహృదయము వెడలిపోయె.

ఆసరణి, నేను ప్రతిదివసావసాన
 సమయమున నీవు పోయినచక్కి చూపు
 లట్టై పఱపుచు శ్రవణాల నట్టై తెఱచు
 చెదురు చూతు నీకొఱకు నాయెడఁదకొఱకు.

ఇదె వచ్చుచున్నాను ప్రేయరాలా !

ఇక నిలువలేను నా ప్రేయరాలా !

చిరకాల మీ యెడఁదచెఱిలో నిమిడి నేఁడు
పొరలివొంగెడుదుఃఖ యురులపైఁ బరువెత్తి
ఇదె....

ఈ విరహసంతాప మీ ప్రవాసక్లేశ
మేవగిది సహియింతు నెటులు జీవింతుఁ !
ఇదె....

అవలిదరి నీపిలుపు పవలు రేలును మ్రోయ
మివులతొందర ననువు నవసి తపియించుఁ,
ఇదె....

శూన్యలోకము దాఁటి శుష్కదేహము దాఁటి
యన్యోన్య నిబిడ నిత్యాశ్లేషకాంక్షతో
ఇదె....

ని ర్యాణ ము

చల్లఁగా నున్న దీసుప్రశాంతవేశ
చల్లఁగా సాగు నీసుప్రశాంతపథము;
బయలుదేటుము దూరంపుఁ బయనమునకు
వలదు తడయఁగ, ద వ్వేగవలయు నేడు.

నవనవోల్లాసమధురగానంబు వలదు
ప్రవిమలానందచంద్రికల్ పనికిరావు
అల్లనల్లన గొం తెత్తి యాలపింపు
పరమపదశాంతిపూర్ణనిర్యాణగీతి.

ఒక్క టొకటె యదృశ్య మౌఁ జుక్క తెల్ల
అల్లనల్ల నాశలుకూడ నంతరించె;
తిమిరమో దివ్యతేజమో తెలియకుండ
నాకసంబటు వెఱఁ గయ్యె లోక మెల్ల.

వెడల లేక వెడల లేక వెడలు చెలికి
పీడ్కొలుపు లిచ్చు జాలిగా విహగకులము,

ఆపుకో లేక పొరలు సంతాప మెల్లఁ
దరళతుహినాశ్రుధారలఁ దరులు గురియు.

ఎన్నఁడును లేని రీతిఁ దోతెంచె నేమొ
మెల్ల మెల్లన మాంద్యముఁ జల్లదనముఁ
గలిగి నునులేతగాలులు కవికుమార !
ఎచటి కేగుచునుంటివో యేమొ నేఁడు !

స మా స్త ము

ప్రవాసము

అంకితము
రామమూర్తికి

ఓ మానవోత్తమా : ఓ వీరమూర్ధన్య :
 ఓ యమృతభాసమా
 నోన్నతప్రేమసామ్రాజ్యైకచక్రవర్తి :
 స్నేహశీలి :

నీ హృదంతికములో నిరుపమానాభాత
 రత్నాకరామూల్య రాగనంపద మెఱయు :
 నీ యాశయములో నిర్మలోత్తుంగ ది
 వ్యాకాశనంకాశ భాగ్యరాసులు మెఱయు :

ఈ యశ్రురులతో, ఇరులతో, రోదలతో
 సోదలతో, ఈ హాస మృదులవాసనలతో
 వినముతో, సిగ్గుతో కొసరు తేనియలతో
 ఈషాటిబ్రతుకు నీ కేషాటి దోయి, నా
 నెచ్చెలీ : నెచ్చెలీ :

దారు లన్నియు మాపే దశదీశలు ముంచెత్తె
 నీరంద్రభయదాంధకారజీమూతాళి;
 ప్రేయసీ, ప్రేయసీ, వెడలిపోయితి వేల
 ఆ యగమ్యతమస్వినీగర్భకుహరాల ?

ఆ యభాతంపు శేకాంతమ్ములో హ్రోసి
 మాయమై మెల్లఁగా నీ యడుగునండడులు
 నా యెడఁదత్రోవనే పడి నడచినట్లయ్యె;
 నా యెడఁదలోననే మాయమై నట్లయ్యె !

అంత నా గొంతులో 'హా ప్రియా' యను కేక
 అంతంత దివి కేగి, అంతంత దిగి పోయె;
 తారలే కను విచ్చి తమములే శ్రుతి విచ్చి
 ఆ రవము విని నన్నుఁ గని జాలి నొందాయి.

నాఁటినుండియు నేను ప్రతి నిశీథతమంపుఁ
 గాటుకలచాటు నొరు లే రరయ లేనితఱి
 చూచికొని చూచికొని శూన్యహృదయముతోని
 'కో చెలీ!' యని క్రుంగి క్రుంగి యేడ్తును సుమా!

నడిలేని నడిరేయిఁ బడిపోయి నట్టి నీ
 కడియాల రవళులే చిరుగాజు మ్రోఁతలే
 వ్రే లెత్తి చూపు జీవితపథములు నాకు;
 కే లెత్తి నడిపించు, నెల్లెత్తి న న్నిలుచు !

అవుడు గొంతెత్తి యేడ్చినాను; అవుడు నన్నుఁ
 గాంచఁగా నోవఁగా లేక కన్ను లట్టె
 యార్చికొనినవి తారకలు; అవుడు మొగిళు
 లల్లనల్లన నలనల్లనై భరమ్ము
 లైన నిట్టార్పుదొంతర లైనవి; అవుడు
 కుంచుకొని కుంచుకొని కుహూకుహారవాటి
 ననుఁ దొలఁగి దవ్వు దవ్వులు చని శిరాలు
 వార్చికొనినవి తిమిరాలు భయవశాన;
 అవుడు బ్రతు కొక్కపే యేడుపైన గాలి
 రిచ్చవడి వట్టి పసిపాపలీల మౌన
 యానమునఁ బాణి సుప్తపత్రాళి నొదిగి
 పొంచి చూచుచు చలియించి పోయినాఁడు;
 అప్పు డీవిశ్వమే నిత్యయాత్ర నాఁగి
 శ్రవణములు మూసికొనినది; రాక రాక
 నా గళతమఃపథమ్ముల రేగి రేగి
 రోదనోచ్చలితోచ్చగీతా దురంత
 దుస్సహార్పులు వెడలి రాఁగా....

ఇప్పుడు ప్రళయమ్ము క్రమ్మిన దేమొ, కాక
 దొరకదో నిల్వ నీడ నాచిటుతపాటకు,
 ఇంత యిరు కౌనె యిమ్మహానంత విశ్వ
 మలమికొను చీకటుల కలకలమువలన !

ఎటు గనినఁ గాని ఆకాశ హృదయవాటి
 సంకుల విషాద జలధర చ్ఛాయ లందు
 పొంచు బాష్పాంబునిధులు ఘోషించు; నెగుర
 పక్షములు దాల్చ వెఱచు నా పాట నేడు !

దశదిశలఁ జీల్చికొని రేగు దారుణ ప్ర
 భంజ నోచ్ఛలి తోన్మత్త భంగ వీధి
 నెగయు, నయ్యయో, లోకేశు నెడఁద వెడలి
 యేడ్చు సందడు లేగయూర్పు లేర్చు పొగలు;
 పొంచి పొంచి నాలో మూల మూలలందు,
 క్రుంగి క్రుంగి యడంగి దాగుండు గీతి !

స్థాణు వయ్యెనొ, పాషాణ జడభరమ్ము
 గనెనొ, కదలదు మెదలదు కంతరవము,

నేఁ డిదేమో క్షమాజననీపురాణ
గర్భకుహరమ్ము విదలించి కాతుచిచ్చు
తెలుపుమంట మూలుం గేదొ యేదొ ప్రాఁకె....
ఇప్పుడు ప్రళయమే !....

ఈ పయనపుం దేరువు ఇరుదెసల శీర సెత్తు
 ప్రతికుజము ప్రతిసుమము ప్రతివిహంగమరుతము
 అంతలో నా హృదయమందు సంజియకావి
 వింతలై నశియించునా, నా బ్రదుకు
 సుంతేని సహియించునా !

అంతమే లేని నా యాత్రాపథాన నా
 పదచిహ్నములు వోలె పడియున్న వెన్నెన్నో
 అడుగుజాడలు మదీ యార్ద్రహృదయములో
 నిశి కడుపులో తారలై, నిశ్శబ్ద
 వాటిలో చిటుపాటలై !

వెను దిరిగి కను విసిరి వీక్షింతునా అంత
 ప్రతిపద మృమృత జీవప్రతిభఁ బులకించి
 పలుకరించిన క్రొత్త బలముతో చలముతో
 పడి నడతు పవలు రేల, అజ్ఞాత
 భానికాలపు యుగాల !

వెదకి వేసారి నా వేళ్ళిబ్రతు కెపుడేని
తుదిరేయి కను మూయునా,

బేలయై

నిదుర బరువుల క్రుంగునా,
మజిల మనకల దారి తెఱచికొని కల యేదొ
విసిరికొని పరతెంచును,

కారు రా

తిరికొనల మెఱపించును.

కలఁగి తొఱియిచు నాఁకలి తొందరల స్థోలు
కరము లట్టే చాతునో,

నా మంచు

కనుల నట్టే తెఱతునో,
అంతలో నింతలో నడుగుజాడయే లేక
వింతకల కరఁగి చనును,

నాకు నా

వంతకథయే మిగులును.

వనరు చేడ్వఁగ లేను, చచ్చి చావఁగ లేను
కన లేని వెలుఁగు కొఱకై

ఎన్నఁడును

కన రాని దాని కొఱకై.

ఒక క్రొత్త బరువుతో ఒక క్రొత్త యాసతో
ఒకఁడనే పడిపోదును,

శూన్యమున

ఒకఁడనే కృశియింతును.

ఇది నిశాంత తమఃక్రొంత మిది దరిద్ర
 మీ నిశాంతమ్ము శూన్య, మిం దెన్నఁడో ర
 హా శ్శిఖిలసుప్తిఁ గలవర మంది లేచి
 గుబులుకొను లేత నెత్తావి గుసగుస లెవో !

అంత నీ యంధమందిరమందు నొక్క
 రెప్పపాటు వేకువ ఒక్క రెప్పపాటె
 ఉన్నిషిత జీవనాగమనోత్సవమ్ము
 ఉదిత గీతాప్రవేశ ముహూర్తవేశ !

అప్పుడే గృహనేత్రవాతాయనముల
 కొలుకులందు లేవెలుంగు తళుకుఁజివురు
 లరుణ మస్మణ తోరణ పంక్తు లల్లు నేమొ
 ఆడు నేమొ వాడిన మోము లట్టె వాల్చు !

తెఱచికొన్న ద్వారముఁ జొచ్చి విరిసికొన్న
 వాకిలిం జేరి, మంగళవాద్యపాళి
 గద్గదిక వోవ నవరించి గళము పాడు
 నేమొ నిర్జీవ నిశ్శబ్ద మిట్టె మూఁగు !

మరల గ్రుడ్డిరాతిరి పడు, మరల నోరు
కాని శ్రుతు లేని లేని చీకటులు మరల
మరల పాడిల్లు....

నా కుగాదులు లేవు
నా కుషస్సులు లేవు
నేను హేమంత కృష్ణానంత శర్వరిని.

నాకు కాల మొక్క
తే కారురూపు, నా
శోకమ్మువలెనె, నా
బ్రతుకువలె, నావలెనె.

ప్రేయసీ ! ప్రేయసీ ! ఓ యమావాస్యా త
మన్వినీ ! గగన సీమంతినీ ! నాసఖీ !

నీ దీర్ఘ ధమ్మిల్ల నీలవల్లీచ్ఛాయఁ
బొడిచికొని, నిదురచెఱ విడిచి, పూవులు నేఁడు
మరుగుహృదయాల నా కొఱకు తళతళ పాడు;
సురభిశాహ్వనముల్ పఱపి న న్గలఁచి దు
ర్భరదురంతావేగపరత వెఱ్ఱిని జేయు !
నా సఖీ ! నా సఖీ ! నే సైఁపగా లేను !
నీ కైశికధ్వంత నిశ్శబ్దముం జీల్చి
నా కొఱకె, నా కొఱకె, నా శర్వరీసతీ !
కోటి నవమల్లికలు కోటి కన్నులు విచ్చి
విరహవీక్షణభయంకరమాధురుల నన్ను
పలుకరించిన, చెలీ పులకరించిన బ్రతుకు
వేఁగిపోవునా, యేమొ ! అఁగలేనో, యేమొ !
నా సఖీ ! నా సఖీ ! నే సైఁపగా లేను !

నీ కుంతలములలో నాకై శిరసు లెత్తి
 ననుఁ బోల్చుకొన్నవో ! ననుఁ బిల్చుచున్నవో !
 నటియించు ఆ పూవు లెటు నవ్వచున్నవో !
 తురిమి విసరుము వాని ఎఱుఁగ నేరని దూర
 దూరాలకో, రహస్థీరాలకో, చెలీ !
 కప్పికొందున కనులు ! కప్పఁగలనా యెడఁద ?
 నా సఖీ ! నా సఖీ ! నే నైఁపగా లేను !
 ఓ నితాంతవియోగినీ ! ఓ నిశీధి
 నీ ! కఠోర ప్రణయశాలినీ ! క్షమింపు !
 చాలు, నాసఖీ, నీ ప్రేమశాప, మీ య
 పూర్వనారకయాతనాఖర్వతాపము !

వినరా నీ విభావరీ

వేలా శాలల నీ మృదు

వసనాంచలముల గుసగుసలో,

మసలు చరణ మంజీరము

కొనరు జాలి పలుకరింతలో !

ఈ కుటీర ముఖద్వార

మిందే వ్రేలాడి సగము

వాడి, విరహ తోరణమ్మనై

వలవంత సడలి నేల జీ

రాడి యెన్నినాళ్ళు మనుదునో !

ఇప్పుడు వత్తువా నీ కొఱ

కెదురు చూచు నీ వియోగి

యెడఁద మంచుజడులు కురియును,

మా పేమో, రే పెటకో

వెడలి చనునొ, నిదుర మునుఁగునో !

ఆరలేని నా కోరిక

కారుచూపు చొఱఁగ చీలి

కాలి కుములు ఈ చీకటితో

క్రాగి క్రాగి నీ కొఱకై

కరువులోననే నశింతునో !

నీ మనోజ్ఞ కాంచన కౌం

చీమణి ఘంటా గళములు

ఏకాంతము కరంగ మ్రోయఁగా

విన నఱచేబ్రదుకుఁ దాల్చి

యెడఁద మ్రోత కెంత యేడ్తునో !

ఈ వియోగ నిరాశా త్న

ణ త్న ప్రతీక్ష చెదరి

ఎగసి ఎగసి పగిలిపోదునో !

పగ లెఱుఁగని ప్రవాసమున

కిఁక వేకువ రేకు విరియదో !

ఆకస మాలోకనముగ

లోక మెల్ల వీనుగ కా

లాంతమునకు కాచి యుందునా !

ఆస లేని ఆసకు ప్రా

ణాంత మేని వేచి యుందునా !

చివురింపదొ చైత్రశుభో

త్సవ విభాతకల్యాణము

ఈ దరిద్రహేమంతమున....

నా నివాసమ్ము తొలుత గంధర్వలోక
మధురసుషిచూ సుభాగానమంజువాటి,
ఏ నొక వియోగగీతిక,

నేను నిదుర

వెన్నెలలదారి నొక రేయి వెడలిపోతి
నొక విపంచి విరహకంత మొరసి యెగసి.

ఏ నొక వియోగశాలినీ హృదయరాగ
వేదనారేఖ, నాకలి వేగు నామె
యంగుళీకిసలయ చంచలాంచముల
విడివడి చునంతవిశ్వానఁ బడితి నాఁడు.

అదియె మొద లేను సకల దిశాంతరాళ
మెల్లెడల నెందుకో పర్వలెత్తి పోవ !

ఱి సమయ మాదిగా నప్పరోంగనాను
రాగవీధుల, కిన్నరీరమృకంత
సీమలో, శ్రావణాంబుదాశ్లేషపాళి,

తారకాలోకపంక్తుల, మారుతోరు
పక్షముల, తిరుగాడుచు పవలు రేలు,
కన్ను మోడుపు మెయి వాల్పుఁ గాని లేక !

ఇది ముగియఁ బోని ఏ యర్థ మెఱుఁగరాని
వేసఁజే లేని వెఱ్ఱియన్వేషణమ్ము !

ఈ ప్రవాసయాత్రారతి నిటులె నేను
కదలిపోవుదు నాశావకాశములను
ఒక్క నిట్టూర్పు వోలిక, ఒక్క మౌన
బాష్పకణ మటు, ఒక గాఢవాంఛ పగిది.

వీను తొలుత నే గూడేని లేని పులుగు
రాయడ, వహించినాడ నా బ్రతుకుబాట
నాట నవయని తెక్క యుయ్యాల కొనల
తెరువె లేని, తీరమె లేని దివ్యసీమ :

అంత నే మాటిపోతి సంధ్యమనోజ్ఞ
చిత్రసిందూరరేఖగా, చేయి జెయిగ,
మెయి మెయిగ, హాయి హాయిగా మెలగినాను
పైడివన్నియతో నీలిసీడతోడ :

నేను మెలమెల్ల రిక్కనై నాను; కాని
ఆ విశాలవిసీలసౌధాంతికమున,
ఉండగలనా ప్రవాసినై ఉడుసఖాళి
బలుకరింపక యొక రెప్పపాటువేళ :

ఇప్పుడు నే నొక్క తుదిరేయి యిరులచాయ
నెగసికొని చిమ్ముకొని నటియించుకొనుచు
అలము వెలుగుల పరువుల కులికి పాటి
కుంచుకొని రిచ్చవడి క్రుంగి క్రుంగి యలసి
యిప్పుడు నే నొక్క తుదిరేయి యిరులచాయ
నై నశించుచున్నాను....

ఎన్ని యెన్ని నిశ్వాసము లెగసినవియో
 ఈ బ్రతుకె రూపుమాసిపోయినది గాని,
 ఇంతవిశ్వములో జాలి యింతనీడ
 ఒదవగా లేద యొక్క నిట్టూరుపునకు.
 కంటఁ గురిసిన కార్చిచ్చుమంట యేళ్ళ
 కాలి నుసియై నశించె వాంఛాలవాలె;
 ఏ రెఱుంగుదు రని ఏ యెడారిదార్
 నింకెనో చుక్కతడి జాడయేని లేక.

కరుణపట్టున నీ బిచ్చగానిచేయి
 చాచికొనినాఁడ మృత్యుఘోషమై మఱచి;
 వట్టిబయలున నొక మ్రోడుచెట్టు వోలె
 ఎత్తినది కర మెత్తినట్లే కృశించె.

కనులు రెండును బండిచక్రము లయ్యె
 చనువుచూపున కెఱుకనవ్వునకు వెదకి;
 ఎందులకొ వెఱ్ఱిమదివోలె నిపుడు తిరుగు
 చూపులే లేక అజ్ఞాత శూన్యసీమ.

స్వాగతాశ్లేషమున విడఁజాలు నెదల
 నల్ల ద్రావితి మున్ను దోసిళ్ళకొలఁది;

వలపుటాకలి స్రుక్కు నా బ్రతుకుమీఁద
ఇనుపపాదాల నిడి లోక మిపుడు నడుచు.

ఆశయమ్ముల ఆనందలేశముల, అ
లంతియాసల జీవితమంత, ఇట్లె
యేడ్చివైచితి, వినువారె యేరు లేక
యేడ్చునందడి నాలోననే చొఱంగ :

వడవడ వడంకిపోదు జీవనపుఁ గొనల
నెన్నఁడే నాసకళ తల యెత్తెనేని,
ఉభయసంధ్యాంచలముల నేదో వెలుంగు.
కలుగ కలవరపోవు ఘూకమ్ము వోలె.

మింట వెలుంగుచుక్కఁ గన్న మిణుగు రన్న
నేను సహియింపలే, నవ్వి యిరులు చెఱుచు;
నాకు ప్రాణమే మెఱపులే లేక యున్న
భాద్రపదమాసమున నమావాస్యరాత్రి :

రేయి కడుపున చీకటి చాయ వోలె,
తమసుఁతెడఁద దివాంధ గీతమువిధాన,
ఘూకరావాన వలవంత రేకరీతి
నావిషాదమ్ములో దాఁగినాఁడ నేనె :

ఏను మరణించుచున్నాను; ఇటు నశించు
 నా కొఱకు చెమ్మగిల నయనమ్ము లేదు;
 పసిడివేకువపెండ్లిండ్లఁ బడిన యెవరు
 కరఁగనేర్తురు జరఠాంధకారమృతికి ?
 నా మరణశయ్య పఱచుకొన్నాను నేనె !
 నేనె నాకు వీడ్కొలుపు విన్నించినాను !
 నేనె నాపయి వాలినా, నేనె జాలి
 నెద నెద గదించినాను, రోదించినాను !
 బ్రతికియున్న మృత్యువునై ప్రవాసతిమిర
 నీరవసమాధిఁ గ్రుళ్ళి క్రుంగినపుడేని
 నిను పిలిచినాన, నా మూలుసీడ ముసిరి
 కుములు నేమొ నీ గానోత్సవముల ననుచు ?
 ఇదియె నా చితి, పేర్చితి నేనె దీని
 వదలిపోని నా యవసానవాంఛ గాఁగ;
 వడఁకని కరాలు రగులుచు దుడుకుచిచ్చు
 లాలనల నింత నుసి గాఁగ కాలు త్రుటినె !
 అలయు వాతెర యూర్పుగాలులు కదల్చి
 రేవు నంతె నా కాష్ఠాల రేగు మంట
 మును బ్రతుకునట్ల నా దేహమును దహింపు !
 పడదులే ఆర్పఁగా నొక బాష్ప మేని !

ఎవ రోహో, ఈ నిశీఢి నెగసి, నీడవోలే నిలిచి
పిలుతు రెవరో. మూగకనులు మోయలేని చూపులతో
ఎవ రోహో ! ఎవ రోహో !

ఇపుడా ననుఁ బలుకరింతురు !
మ్రోయలేని నీరవగళఘనఁ జలించు కోరికతో
ఇపుడా ననుఁ బలుకరింతురు !

ఎవ రని ఈరేయి నిదుర హృదయ మదర, వేయిచేయి
చాయ లాడ పెనుచీఁకటి సైగలతో నా కన్నుల
రక్త మురల లాగికొందురు !

ఎవరో, నా హృదయనాళ మేలా తునియలుగా నా
నిర్జీవపుజీవితమ్ము నిట వదలుదురా !
ఎవ రోహో ! ఎవ రోహో !
ఇపుడా ననుఁ బలుకరింతురు ?

ఊర్వశి

అంకితము

జోర్జి కే

నా కఠిన పాదశిలలక్రిందఁ బడి నలఁగి
పోయె నెన్నెన్నియో మల్లెపూలు మున్ను.

ధూళి కై వాలు మౌళిపైఁ దాలిచికొన
ఇంత విరిదోఁటలో నపు డెంత వెదకి
వేచియున్నానొ, విసువని వెఱ్ఱి కోర్కె
తొందరల చూపు లటు నిటుఁ దూలినంత
హృదయముల నయనమ్ముల బెదరు కలఁత
మూసికొనఁబోని యొక ననముగుద లేదు.

నా కనులు క్రాగు చీఁకట్లు ప్రాఁకుచోట
లేదు నెత్తావి, మధువేని లేదు, లేదు
ప్రాణ, మొక్క లావణ్యలవమ్ము లేదు;
ఏను రుజనైతి, జరనైతి, మృత్యువైతి :

ఈ నీశావసానమ్మున, ఏ శుభాని
 లమ్ము నిట్టూర్చెనో జాలి రాగ నేడు
 వాలె నా పాడు అడుగులమ్రోల నొక్క
 తారయే, యొక దివ్యమందార సుమమె !

మోహినీహాసమశ్రీప్రభుల్లరుచియె,
 శ్రీలలితవైజయంతీపరీమళమ్మె,
 హరజటాఫారిజాతలతాంతమధువె,
 నిర్దయానిశితమ్ము లీ నీచనఖర
 ములకొసలె కోరి పరవశమ్మున చలించె !

ఇటు వడఁకు కేల దీని స్పృశింపలేను
 పెరగు కనురెప్ప రేకుల విరియలేను,
 ఎటు లదిమికొందు నా మ్రోడుఁబెడఁద ఎటులు
 చేరగి నెరసిన చింపిరికురులఁ దాల్తు !

ఇది విభాత మహోత్సవ మ్మేమొ ! ఇదియు
 నూత్నకళ్యాణతూర్యమనోజ్ఞగాన
 నృత్యకోలాహలమ్మొకో ! ఇది సువర్ణ
 మంగళాక్షతాశీర్వర్ష మగునొ, కాదొ !

ప్రేయసీ ! సుఖస్వప్నదరిద్ర మైన
 బ్రతుకు నాది, నిద్దురపోవు వల్లకాడు;
 నమ్మ గోరని బరువునేత్రమ్ము లేటులు
 నులిమికొనునొ, పాపము, మేలుకొలుపె మఱచి.

త్రిజగతీవతి కోటీరదివ్యరత్న
 రాజి నేలు వజ్రాలతురాయి పీవు !
 ఏనొ పాతాళలోకంపు టిటుకునందు
 లందు దిగఁబ్రాచ వెఱచు గాఢాంధరేఖను !

తారకాపూర్ణచంద్రమార్తాండబింబ
 మండితమ్ము మహాకాశమంటపమ్ము
 నందె కాదె పాణిగ్రహణమ్ము దొరకు
 పతిత వెట్లొదు ? నే నెటుల పక్షి నొదు ?

ఇన్ని కల్పాలు కాలు నాయెద నడంగి
 నాకు ప్రాణమే యగు వేదనాసుఖమ్ము
 ఇదె పలుకరించు నా సఖీ ఇపుడు నీ య
 పూర్వకరుణార్ద్రసిరవమూర్తి యగుచు.

నే కురియ లేని మూగకన్నీరు యుగయు
 గాల నేత్రాల యశ్రువర్షాలు కడుగ,
 చల్లగా జాలిజాలిగా శాంతమధుర
 ముగ నుషఃకాలకౌముదిసొగసు వైతి !

నీవు తొలిప్రొద్దు నునుమంచుతీవసొనవు
 నీవు వర్షాశరత్తుల నిబిడసంగ
 మమునఁ బొడమిన సంధ్యాకుమారి, వీవు
 తిమిరనిశ్వాసముల మాసి కుములు శర్వ
 రీ వియోగకపోలపాళికవు నీవె,
 నీవె నిట్టూర్పు, నీవె కన్నీరు, విశ్వ
 వేదనామూల్యభాగ్య మీవే నిజమ్ము;
 నే గళ మ్మార పాడుకొనిన యఖాత
 శోకగీతమ్ములం దీవె శోకగీతివి !
 ఊర్వశీ ! ప్రేయసీ !

నాఁడొ 'శాఫో' విరహకంఠనాళవేణు
 వాలపించిన యరుచారుణాంధగీతి
 యేడ్చు, నిట్టూర్చు, కోపించు నిపుడు సంధ్య
 యటుల, కాలవిశాలవిహాయసమున :

ప్రేయసీ : 'వీని కృపణజీవితగణమ్ము
 ఎండ వానల చివికిపోయినది, జీర
 వారునో, మూగవోవునో, వడఁకి వెలితి
 యౌనా, పాడదో' యను సందియమ్ము వలదు.

నాఁటి యమవసకన్నీటిపాట యేనె
 యేడ్చినది, మింటిచూపుల కెగసి మాపి,
 క్రుంగి యజ్ఞాతపాతాళకుహరములకు,
 పఱచు నిశ్వసించుచు భావిపథము లంటి !

ఊర్వశీ : ప్రేయసీ : నేఁడొ, యుష్మదీయ
 చరణకరుణామధుకణమ్మె దొరకు నేమొ.
 మూఁడులోకాలసుఖ మొక్కముడి నిమిడ్చి
 విసరలేనొ కాలాంతమే వెనుక ప్రాఁక :

ఊర్వశీ ! ప్రేయసీ ! నేడొ, యుష్మదీయ
 చరణమస్పృశారుణోదయసురభికాంతి
 పలుకరించున, సోకునా, తళకు మనున,
 ఆరని వెలుంగె నా గీతికాంతికములఁ
 జేర్చికొని, కూర్చికొని, భవచ్ఛీవిలాస
 హాసవాసనావేశము లందికొనఁగ
 రమ్యహిమవాలుకాచ్చ నీరాజనముగ
 ఈయనా, నాసఖీ !....

కాలమే పసిపాప కనువిచ్చిన యుషస్సు
కలగా కలవరించి వెలుగుగా పులకించి
ఇరులకడు పొరసి నే తెఱచి వాలిననాఁడె
మిసిమివన్నెలమేన మసి జాలిగా నయ్యె....

తొలివియోగిని నేనె !

తొలిప్రేయసిని నేనె !

ఆనాఁటి కీనాఁటి కేను నీదాననే !

మున్నీటి తరగలకు మిన్నేటి నురుగులకు
తడయునెడఁపా టేనె ! విడనికొఁగిలి నేనె !
వానచినుకుగ సొగసి వలపుచూపుగ నెగసి
పడిపోవుదును నేనె ! పరువులిడుదును నేనె !

తొలివియోగిని నేనె !

తొలిప్రేయసిని నేనె !

ఆనాఁటి కీనాఁటి కేను నీదాననే !

హాలాహాలానలమె అమృతశీతలరసమె
తోడుబుట్టులు నాకు ! తోడునీడలు నాకు !

నీశీనీలిపేదవిపై నిట్టూర్పుగా ప్రాఁకి
తొలిప్రొద్దుచెరగులో పలుకరింతగ సోకి....

తొలివియోగిని నేనె :

తొలిప్రేయసిని నేనె :

అనాఁటి కీనాఁటి కేను నీదాననే :

వేయివేలుయుగాలు రేయినై పవలునై
అడరి కురిసినయేడ్పు అలరి విరిసినవవ్వు
బరువుకానుకగ, మన భాగ్యబంధమ్ముగా
చేర్చికొని నాలోన కూర్చితిని నీకొఱకె

తొలివియోగిని నేనె :

తొలిప్రేయసిని నేనె :

అనాఁటి కీనాఁటి కేను నీదాననే :

కలకాల మలయకే నిలువునా తెఱచుకొని
ఎదు రరయు నీ వలపుటింటి ప్రాంగణములో

తొలిప్రేయసిని నేనె :

తొలివియోగిని నేనె :

అనాఁటి కీనాఁటి కేను నీదాననే :

నునుమబ్బు లేదున్కొ కొనలపై సోన లౌ
 నెలవంక చిటునవ్వు చలువపాట,
 తొలిప్రొద్దు పొడుపు రేకుల పైఁడిదారుల
 ఏరు లౌ మంచుకన్నీరుపాట,
 పావురా యుయ్యాలపజ్జెలయంచుల
 జాలు లౌ గాలి నీలాలపాట,
 విరజాజికన్నె నిద్దురకన్ను రెప్పల
 కాల్య లౌ నెత్తావికలలపాట,
 కలసి, నీగొంతుత్రోవల సెలలు గట్టి,
 అలల నుప్పొంగి, నా హృదయాంచలములఁ
 బారి, దాహన బీటలువారి యెండు
 ఈ బ్రతుకునిండ నిండిపోయినవి, చెలియ !
 ఒకపరి తీయ నౌ బరువు
 లొత్తఁగ జీవిత మంత క్రుంగి, వే
 జొకపరి తేలి యేలొ యెటకో
 యెటకో జలదాల దాటి తా

రకల విశాలనీలపథ

రాజుల నెల్ల నతిక్రమించి పో
యి కలియు సోలి సోలి చదలేటి
తుషారపు స్వప్నరాసులఁ.

ఈవు తేనియగొం తెత్తితేని, నీ క
పోలములు చిఱునవ్వునేత్రాలుకూడ
మఱచి సర్వమ్ము, సొగసుగా శిరసు ద్రిప్పు
చెందులకొ పాడినట్లుండు నేదొ యేదొ :

మఱియు నేవేవొ కలలు ముంగురుల జాఱి,
వారి కనుబొమ్మ నునుగొమ్మవంపులందు,
దూరి చూపుల, చెక్కిళ్ళఁ జేరి, మంద
మందహాసంపుమనకలో మాయ మౌను !

అమె కన్నులలో ననంతాంబరంపు
నీలినీడలు కలవు;

వినిర్మలాంబు

పూరగంభీరశాంతకాసారచిత్ర
హృదయములలోని గాటంపు నిదురచాయ
లందు నెడనెడఁ గ్రమ్ము;

సంధ్యావసాన

సమయమున నీపపాదపశాఖికాగ్ర
వత్రకుటిలమార్గములలోపల వసించు
ఇరులగుసగుసల్ వానిలో నిపుడు నపుడు
వినఁబడుచునుండు;

మఱికొన్ని వేళలందు

వానకారుమబ్బులమెయివన్నెవెనుక
దాగుబాష్పమ్ము లామెనేత్రములలోనఁ
బొంచుచుండును;

ఎదియొ అపూర్వమధుర

రక్తి స్ఫురియించుఁగాని అర్థమ్ము కాని
భావగీతమ్ము లవి....

ఎదలోపలి యెదలో, నె
 మ్మదిలో, జీవితరహస్యమార్గములలో
 వదలని కోరికవై, నా
 బ్రదుకుబరువు లెల్ల పాట పాడింతు నఖీ !

చలువపిసాళిగాలి

నునుచక్కిలిగింతల కౌగిలింతలఁ
 నిలువున పాటగా

కరఁగనేర్చునా నీరవవేణువీధి ! నీ
 వలపుతలంపు స్తోకిననె,

ప్రాణసఖీ ! బ్రతు కెల్ల కోటిగొం
 తుల విడి స్తోనలై పొరలు

నూతనగీతసుధాపథాలలోఁ !

నీయాజ్ఞ కూడెనా, గొంతుముడి వీడెనా
 హాయిగా యుగయుగంబుల కలల్ పాడనా !
 చిరగాఢనిద్ర మేల్కొలిపి సందేశాలఁ
 బరపనా దిక్కుదిక్కులకు చుక్కలకు !

ఆ యనాథబాలిక ప్రియురాలు నాకు !
 ఆమె నవసాంధ్యసమయమల్లీమనోజ్ఞ
 కుసుమకామిని; ఎదో వింతకోర్కెతీయ
 దనపువేదన నా జీవితమున రేపు !

ఆమె స్వప్నాలు కను నెప్పు; డామెమేని
 తలిరులావణ్య మొక్కనేత్రముగ విరిసి
 వెఱఁగుచూపుల తనుదానె యరసికొనును !

ఆమె సొగసు రేకులు విచ్చి యమృతమధుర
 నటన వాసింపఁబోదు, గానమ్ము సేయదు;
 ఆమె ప్రాయంపువాకిళులందు వలపు
 తడఁ బడి యడంగు సిగ్గుదొంతరల తెరల !

తమి బిగిసిపోవు నొక్క సంభావసాన
 సాంద్రకాశ్మీరదృఢపరిష్వంగమందు
 నిమిడి, నిలు వెల్ల ఒదిగి శోషిలిన యామె
 నేను తొలిసారి కాంచి కంపిలితి నాఁడు.
 కార్మాయిలు పెదవుల ఖండఖండములుగ
 చిదికిపోయిన కౌముదీమృదులకళికఁ
 గాంచి యొకరేయి దుస్సహగాఢదుఃఖ
 మాపుకో లేక యేడ్చె నా యార్ద్రమనము :
 క్రొత్త రాక నొడలె యెఱిగికొనని గాని
 తమకపుంగొఁగిలింతతొందరల నలఁగి
 యూపి రాడక మూర్ఛలు నొక్కయలరుఁ
 గని వనటఁగ్రుంగినా నొక్కదినము దినము.
 వాడిపోయిన ప్రతి సౌరభమ్ముకొఱకు
 బ్రతుకు బ్రతు కెల్ల కరఁగు బాష్పములు కాఁగ,
 ఎట్లు కననేర్తు నానాటి దృశ్య మేను :
 దారిఁ దల లెత్తు నింత సౌందర్యలవము
 వదలిపోలేరు చంపెడువఱకు వీరు :
 మృదులకరుణామధురము నాహృదయ, మెవ్వ
 రెఱుఁగఁజాలుదు రే మని యేడ్చు నెపుడు :

తుది మొదలు లేని దానాటి తొలినిశీధ
పుం దమము;

అఖాత మయ్యది;

అందు దారి

లేదు; మిణుగు రేనియు కానరాదు;

ఒకండ

పొంచి యొదిగితి నే మూల మూలలందు.

నాటి నిశీధనీలగగనమ్మువయిం

గను మోడ్చుమేఘపుం

గాటుకకొఁగిలింతలఁ బెనంగి

సుకమ్ముగ నిద్రవోవు నీ

వేటికొ యొత్తిగిల్లి, తరళేక్షణ !

నూత్నవియోగశోకపుం

జాటున స్రుక్కుదీనుఁ గనినా

వసురాగము మోసు లెత్తఁగాఁ.

నీ కనుచూపుచీకటులనీడల

నా యెద నిల్వలేదు, పే

రాకలిఁ గొన్న నా బ్రతుకునంచు

త్వదీయ మనోజ్ఞ హాసరే

భాకమనీయకౌంతిసుధ

కాల్వలు కట్టఁగలేదు, కాని యే
మో కలఁగు మనమ్ము

వలపుందమకమ్మున ని న్దలంచిన ?

నవసి త్వదీయ మౌ కరమ్మణాశము

వీణీయమీద మూగయై

యవశత వాలెనో : అనలమై

దహియించువిషాదబాధ డి

ల్ల వడెనొ నీ మనోజ్ఞమధుర మ్మగుకంఠము,

కారుచిచ్చు వే

సవి గళ మెత్తి పాడుటకుఁ

జాలని సోనవిధాన ప్రేయసీ !

నవ నవ వసంతచరణముల నాట్యమ్మలా !
 భవదమృత లావణ్య వసన విలసనములా !
 మెఱపులై పిలుపులై మెఱసినవి ! పలికినవి !
 దిశలఁ బడి పరువు లిడు శిశిరంపు టడుగులో !
 తుది వీడుకొలుపులో ముదుసలి నిరాశలో !
 నీడలై జాడలై వెఱచినవి ! పఱచినవి !

నా బ్రతుకు నేడు నందనచైత్ర మానా !
 ప్రాభాతగగనపూర్వప్రాంగణ మ్మానా !
 చెర దొలఁగు జీవమో ! మఱపు విడు తేజమో !
 నడక నెఱుఁగని తేనె, ఎరక యెఱుఁగని తావి,
 కయిసేసుకో లేక కలఁతవడు స్తోయగము,
 పాటయై పక్షియై ఆశయై హాయియై
 దెసదెసల మీఱునో, దివ్యపద మంటునో !
 కడలువేకువకనుల నిదుర చెదరెడువేళ,
 మాయుప్రతితారకయు మబ్బుకల యౌవేళ,
 అలముస్వప్నము లొక్క వెలుఁగురూ పౌవేళఁ,
 జేరితివి నాజీర్ణజీవితప్రాంగణద్వార మావేళ....

ఓ వసంతవీలాస మాధుర్యమా !

ఓ యుషఃకల్యాణ లావణ్యమా !

నేఁడు నా జీవితముకూడ నిర్జరాంగ

నా దరస్మిత మయి ప్రపంచాలు ప్రాఁకు !

పిలుచు నీరేడులోకాల ప్రేమకొఱకు !

పఱపు నా హృదయము చరాచరములకును !

ఈ నవాబ్దాగమమ్ముతో ఈ కిశోర
 మధురకలకంఠమునకు హేమంత మెడలి
 గొంతుచెర వీడెనేని, హృదంతికమున
 దాగి యొదిగిన ప్రేమగీతాలరుచుల
 నొక్క తొకటె నీకయి విప్పుచుండు సకియ :
 విరిసికొనుపోవుచున్నవి వీని యమృత
 గళరవమ్మున కపుడె పక్షములు చెలియ :
 ఎగసి కొనిపోవు నొరు తెవ్వ రెగురలేని
 స్వప్నసీమల కూహప్రపంచములకు :
 నీ వొకర్తుక వానిపై నిదురఁగొమ్ము;
 చల్లఁగాఁ బోదు వెచట కెచ్చటికొ గాని;
 ఇపు డపుడు నీవు మేల్కొంతువేని, వీని
 పాటతెక్కలరొద వినంబడును నీకు;
 అంత జిల్లను నీబ్రతు కంత; మరల
 ఒత్తగిలి హాయిగఁ గను మూయుదువు నీవు :
 నాకుమాత్రము గాన మున్నంతవఱకు
 చాలు చాలు నీ ప్రణయనిశ్వాస మొకటె,
 మోసికొందునొ నా గీతములను నిన్ను !
 మూగవోదునొ రాయి యైపోయి చిరము !

నా హృదయమందు విశ్వవీణాగళమ్ము
భోరు భోరున నీనాఁడు మ్రోత వెట్టు;

దశదిశాతంత్రు లొక్క సుధాశ్రుతిని బె
నంగి చుక్కలమెట్లపై వంగి వంగి
నిలిచి నిలిచి నృత్యోత్సవమ్ముల చలించు.

వెలుగులో యమృతాలౌ తావులౌ మ టేవౌ
కురియు జడులు జడులు గాఁగ, పొరలి పాటు
కాలువలు గాఁగ, పూర్ణకల్లోలములుగ;
కలదు నాలోన క్షీరసాగరము నేఁడు !

దారి దొరకని నా గళద్వారసీమ
తరగహస్తాల పిలుపుతోందర విదల్చు !
మోయలే నింక లోకాలతీయఁదనము !
అలపింతు నానందతేజోంబునిధుల !

ప్రేయసి ! చలియింపని నీ
చేయిఁ జేయిఁ గీలింపుము
చలియించెడు నా కంఠము
నిలిచి నిలిచి పాడఁగా :

ఊర్వశి ! ఊర్వశి ! నాతో
ఊహోపద్రాంచలముల
వెర పెఱుఁగని కను మూయుము !
తిరుగ రాని దొరకఁ బోని
శీతాచలశిఖరోజ్జ్వల
హిమపీఠాగ్రమున కెగసి
శిరము లెత్తి కరము లెత్తి
కురియింతమొ వినిపింతమొ,
మేలుకొనిన శ్రుతు, లనంత
కాలమె వికసించి వినఁగ,
గంగాపవిత్రకాంతుల !
యమునాశీతలమధువుల !

కలువపూ బ్రతుకులోఁ గనుమోక్షు వెన్నెలే
కాలానలం బైన గతి యేమీ !
నిరుపేద రెల్లులో నిదురించు సెలయేరె
కల్లోలమే యైన గతి యేమీ !

చలువతెమ్మెరజాణ చలచిత్తుఁడే కాని
మాలతీలతిక కీ మమతకాఁగిలి యేలొ !
ఆగడమ్మే కాని మూగవేణువుగొంతు
మ్రోగునో హృదయమ్ము రాగిల్లువఱకేని !

నిదురలో స్వప్నాల కదలికే బరు వైన
కల రెల్ల కను విచ్చి కాల్చు నా గతి యేమి !
బ్రదుకులో భావాల పరిమళమే బరు వైన
భావాలె పరుషమై బ్రతుకు నా గతి యేమి ?

చివురాకు తెరలనే చిన్నవోవును కాదె,
విరజాజిమెగ్గనే విరియు మంటా రేమొ !
చదలేటి నీలాల ఝరులలో తారయా ?
నటియింప నేర్చునా ? నవయింప నోర్చునా !

ఈ నడికిరేయి వెన్నెలయెద చలించు
 పీలు పెదో 'నానఖా' యని వేగిరించు;
 అనలమై కాల్చు నిశ్శబ్దమునె; కలంచి
 పరువులేత్తించు కడల నా బ్రతుకు నిపుడు :

ఎన్నిమాటులు సవరించుకొన్న చూపు
 తొలగ వేమో యలము నేమొ నెలమొగాన
 చెదురునే బెదరి బెదరి చెలియకురులు
 జాలిగా నీలమేఘనిశ్వాసములటు :

నాకొఱకె చాచు సఖికంతనాశమందు
 మ్రోగక చలించి చెరవడ్డ మూగబాధ
 ఎటు పీలుచు నన్ను ఆచూపుటిరుల; కనులె
 పలుక నేరక విడివడి పగులు నేమొ :

అయ్యయో ! ఊర్వశీవిషాదార్ద్రమూర్తి
 ఈ నిశీథాన ! నా హృదయాన ! నిండె
 పూర్ణిమాశుభ్రయామిని బొగ్గువోలె
 ఈ యెడఁదవోలె నిండిపోయినది నేఁడు.

ప్రపాణసఖి ! నీ సుదూరతల్పమున సుప్తి
కట కలలు రావు, కలుగదు కలవరింత,
వేగిపో దిట నీకయి వేలురేలు
బ్రతుకు బ్రతు కెల్ల ఒక్కనేత్రముగ కాచి !

మఱియువమస్తక మకుట మాణిక్యరాజ్ఞి ! నీ
 వెలుగుచూ పొకరేయి వికసించి వాసించి
 మిలమిలా తళతళా మెరిసినది కురిసినది
 పాతాళ భువనాంత పరిసర తమస్సులకు.

హాలాహాలాంధకౌ రానలజ్వాల యై
 కను మూయనే లేని కాలిపోనే లేని
 ఈ నిరాశావేదనా నగ్నజీవిపై
 నిలిచినది, పులకలై పులకలై పూచినది !

కరుణచే వలపుచే తరళ మైనా వీవు
 బిడియాన నిరులలోఁ బడి యేడ్చినా నేను;
 ఓరగా ఓరగా నొరుగు నిండ్రుని శిరసు
 విడిపోయి దిగిపోయి పడినావు నామ్రమాల !

వైకుంఠమృదుకంఠ వైజయంతీమాల
 తెగె నేమొ దిగఁబారు జగము లన్నీ దాటి !
 సురభిసౌదామనిగ తరళమధుధారగా
 ఈశ్వరాలోకమే యిటు వెడలెనో నేడు !

మూతవడనే లేని ముక్కుటిదేవతల
కనుతారకలు కోరకములై సుమము లయ్యె;
ఓసరిలి యొండొరుల నొరసికొని విలుగబడి
దిశలంట చీకటులు నిశయే దివస మయ్యె !

ఆకాశసికతాల నడగి ప్రాకు స్రవంతి
మూడులోకాలలో మోయుపుణ్య మయ్యె !
నరకలోకపుటింట నవయు శోకతమస్సు
పెలుగు నమృత మయ్యె ! వీనిభాగ్య మయ్యె !

మఘవమస్తక మకుట మాణిక్యరాశిలో
మరుగు హృదయమ్మలో మండు జీవితములో
మాత్ర మాసమయాన మసకగా మసకగా
మొయిలుకొటుకనీడ ముసురుకొనెనో....పాపము

కలుగునా నాకు నీ వియోగమ్ము సకియ ?
 వాలు నీకనురెప్పల జాలిమాపు
 లల్ల దిగజాఱి దిగజాఱి, అమరనాథ
 కంఠమాలాసుమదళాలు గాఁగ, గగన
 వాహినీ నీరజాశినీ పక్షనీల
 నాట్యములుగ, తారాతోరణములు గాఁగ,
 నింగినీడలమెట్లుగా, నీలిమొయిలు
 జిలుఁగువిఱుపులుగా, పులుఁగులుగ, నలరు
 లుగ, నలలుగా, కలలు గాఁగ, పొగయఁబోని
 విసివికోని వింతవలపు వేడి వేడి
 తొందరలపరువుల నెంత తూలి తూలి,
 ఎంత దిగజాఱి దిగజాఱి, ఎంత వెదకి
 వెదకి వడినవో, పెంధూశిఁ గదల లేక
 వెలుఁగు లేక యెగుర లేని వీని కనులె
 శిలలు గాక; వదలనికొఁగిలిఁ బెనంగ
 బెదరు గాక లజ్జాగాఢపేదనాగ్ని !
 వదలునా యెట నెదు రేగి వెదకు వలపు !
 కలుగునా నాకు నీ వియోగమ్ము, సకియ :

వీను నిద్దుర వోదునో, యేమొ కరుణ
 సెలవు గైకొన కేగఁగా వలదు; ఇన్ని
 నాళ్ళ యెడలేనియెడఁబాటు నానిరీక్ష
 ణమ్ము బరువులు బరువులై నయనయుగళ
 మయ్యె, దిగలాగు నిద్దురమఱపులకును.
 ప్రేయతమా, ఇఁక నిదురింతు పిలువఁబోకు
 బాసిపోకు నిర్భాగ్యపుబ్రదుకు దాఁటి !
 ప్రేయతమా, పొరలి పొరలి మెయిళు లేవొ
 మేలుకొననీవు రెప్పల వాలి యదిమి !
 ఎటు లెగసి యెగసిపడుదు ! ఎటులు బేల
 కేల నిన్నంటి యదిమికో తూలిపోదు !
 అబ్బ ! నా బ్రదుకంట, నీ యడుగుదోయి
 నాఁప, ప్రేయతమ, శృంఖలమై పెనంగ
 దిక్కుమాలినయెడఁద బంధింపలేను !
 ప్రేయతమా, నిను వదలుకోలేను, నిదుర
 కడలియై కాటుకై కనుఁగవ నడంచు
 ప్రేయతమా, వీడిపో కోయి, వీడలేని
 నామమతచిచ్చు కునుకునా నన్నుఁబోలి !

కలఁగు సుషుప్తి నొత్తిగిలఁగాఁ

బడి లేచు ప్రభాతకాల శీ

తలహృదయంపుటూరుపులు తాఁక,

నిశానిటలాంతసీమ శ్యా

మల లలితాలసాలకలు

మందముగా నటియింప, రాలెనో

యలసెనొ స్వప్న మొం డవశయై

పడె నా కనురెప్ప సెజ్జలఁ.

నిన్నరాతిరి చికురంపునీలికొనల

జాఱిపడిన స్వప్నమ్ము నిజమొ, యేమొ !

కోమలామోదకౌముదీకోరకమొ !

సురవిలాసవతీ ప్రేమచుంబనమొ !

నిదురపొదిగిళ్ళ మెయి మెయి నొదిగి యొదిగి

వెడలినా మంట నందనవీధులంట,

ఎఱుఁగరాని దెదో కోర్కెబరువు వలనఁ

దడఁబడి పెనంగు సోమరినడలు సడల.

అపుడు కావలి మొగసాల నా వనాన
నళికుమారుల హెచ్చరికలును లేవు;
అలరుటంతఃపురాలలో వలపుపెడఁద
నెగయుఁబోదు నిడువయూర్పు సెగయుఁగూడ.

మందాకినీ మందమందగీతానంద
మధుమాధురీ శీతలహరీపరిష్వంగ
మందుఁ బులికించి, పుష్పించి, జీవించి యా
నందనారామ మావేశ నిదురించు.

రాసులు గాఁగ నేలవయి రాలుచు

పూవులు దూదిదారులే

చేసి నిశాసమీరణముఁ జీలుచు

తావుల పాటునేరులే

వోసి, సుకమ్ముగా నిదురవోవు

లతాలలితాంగి నోర్తుకం

డాసితి మంట; ప్రేయసియు

నాకయి గైకొనెనంట అఁగఁగఱఁ :

ఎదురుగా నిల్చి యెవ నెద యదుముకొనెనొ,

కనులు కన్నులకౌఁగిలి గరఁగఁ గనెనొ,

రెప్పపాటు తెర యయి నా హృదయపుటము,
దెఱచి నిలిచిన దొక బాష్పతరళకణము !

మాయు నిశీఢికుచ్చైశులమాదిరి

ప్రాఁకు వనీమహీజపుం

జాయలఁ గోమలప్రణయచంచలయౌ

ప్రతతీసతీగతిఁ

ప్రేయసి వాలి, నిండు తెలివెన్నెల

వన్నెల మల్లెపూవులఁ

దోయిలి నించి, నా చరణధూశుల

నొదల నుంచి జాలిగాఁ —

“ప్రియతమా, దాసి యక్షయప్రేమసేవ

కీలతాంతాలు మొత్తాలు చాలు నోయి ?

నింగిమూలలే నీలిపందిళ్లు పఱచి

యెంత తెలిమలైతోఁట వేయించినానొ !”

అడుగుల నడంగి జీవిక నరయ లేక

పిలుచు సెలయేటినిస్సృహోచ్ఛలితకంఠ

కరుణ మాలింపఁగా లేక కరఁగ లేక

యచలపాషాణహృదయ మే మౌనా పైన ?

కోరిక లెల్ల ధూళిఁ బడఁ

గోల్పడి దిక్కుల శూన్యదృక్కులం

జీరి, యెటో వృథా శిశిర

జీవితభారము బుచ్చుచున్న భూ

మీరుహ మేను; నా మొరడుమేన

నవప్రసవాలజాలులే,

ధారలు ధారలై పదము

దాఁక హిమాంబుతరంగపాశులే !

కనుల వికసింతునేగదా గగన మలమి :

చెలియ నాటిన తోటలో నలరు లేమొ

కాక నా పాదముల మస్తకమ్ముతోడ

పూజకై పారఁబోసిన పూవు లేమొ !

విడనివాసన పదములు విరులె యయ్యె;

అననమ్మున నశ్రులే యార వయ్యె;

నిలిచినాఁడ నేటికిఁగూడ తొలివసంత

కాలపుఁబ్రభాత తరుణ వృక్షమ్ముకరణి !

నావలెనే యాతఁ డున్మత్తభావశాలి,
 ఆఁగికోలేడు రేగునూహల నొకింత !
 ఎట్టినిశినే నదరిపోవు నెగసిపడును :
 ఎన్ని చుక్కలపాటు లెన్నెన్ని మెఱపులు !

ఇంత చిఱుగీతి యెద వేగిరించునేని
 పాడుకొనును తాండవనృత్య మాడుకొనును;
 మస్తక మ్మోరగా వంచి మన్ను మిన్ను
 వేయికే లాడఁగా వ్రాసివేసికొనును !

ఏ నెఱుంగుదు నావలెనే యతండు
 పాటపదములకై నిత్యపథికుఁ డయ్యె;
 ఏ నెఱుంగుదు నావలెనే యతండు
 ప్రతిపదమ్మున శీతలస్వాదుమధుతు
 షారముల పార్శ్వముల విరజల్లు చేగు !

ఈ మిడిసీపాటు నీమ్రోల నేల తేనె
 తేటచినుకేని లేని యీపాట కిప్పుడు ?
 ఇంత చివు రిచ్చి యంత హేమంతశృంఖ
 లాల బంధింతు మూగతనాల గొంతు !

స్వామి ! నూత్నవసంతజీవప్రవాళ
 పల్లవమ్ములరుచులె నాబ్రతుకుజీరఁ
 గోసి తీయఁదనమ్ములా వోసినపుడె
 వెడలిపడ లేద ! యొకయడు గిడఁగ లేద !

మూఁడులోకాలబరువులమ్రోత నడఁగి
 యడఁగి చిదికెను గద అంధజడము తాను !
 ఓయి గాయకసార్వభౌమా ! యి వేటి
 తగని శ్రుశ్శింతవెలితినృత్యమ్ము లోయి !

అవధరింతువు ప్రతిదివసాంతమందు
 నిత్యనూతనతాండవనృత్యకేళి,
 ఓయి నటరాజ, తల లైన నూప లేక
 భువనములు దుర్భరానందమున నడంగ.

అప్పు డూహించలమ్ముల నతిశయించి
 పొరలు నమృతరసంపుమాధురులలోనఁ
 గొట్టుకొని పోవు, స్వామి, నా ఊద్రజీవి
 తమ్ముగూడ దారియె లేక తనివి వోక !

అంత నే వెట్టినై పోదు నయ్య నిన్నుఁ
 బోలి పాడఁబోవుదు; నిన్నుఁబోలి నాట్య
 మాడఁ బోవుదు, లజ్జ బోనాడి; కాక
 యింతదాహమ్ము దహియింప నెటులు మనుదు !

ఏవిధాన సౌందర్యరసైకజీవి
 నిలువ నేరుతు నిట నొక్కనిముసమేని
 మామకీన జీవితశుష్కమార్గముల త్వ
 దీయఘాదమంజీరముల్ మ్రోయకున్న !

ఆటతో పాటతో నేర్చిశట్లు దేవ,
ఏనుకూడ నీవలె నటియింప నిమ్ము
ఎడతెగనియాత్ర నెట్లొ సాగించువఱకు !
ఎట్లొ నీ దర్శనమ్ము సాధించువఱకు !

స మా ప్త ము.

కృష్ణపక్ష నింహావలోకనము

శ్రీ తల్లావజ్జిల శివశంకరశాస్త్రి.

౧

కృష్ణపక్షములోని ఖండికలలో గాని, గీతికలలో గాని దేనికిని కృష్ణపక్ష మనుపేరు లేదు. కవి కృష్ణశాస్త్రి. కవి త్వము విశేషభాగము కరుణారసాత్మకము. నిరానందసూచక మగు కృష్ణపక్షమును కవి స్వీకరించి, సాంకేతికముగా కావ్య సందోహమునకు ఈనామ ముంచినాడు, ఈసందోహ మాంధ్ర సారస్వతములో అపూర్వము లత్యంతవిశిష్టము.

కృష్ణశాస్త్రిగారి బాబయ్య నాన్నగారు పితాపురాస్థాన కవులు. ఈ విద్వత్కవులు గంగాధర రామారావువారి ఆస్థానములోను, సూర్యారాయ షహీపతివారి ఆస్థానములోను విశేషాదరము పొందెడివారు. వారిబిడ్డ డగుటచేతనే ఈ కవికి ప్రభుభక్తి కలదు. అందువల్లనే కృష్ణపక్షము పీఠికాపురమహా రాజున కంకితమగుట సంభవించినది.

౨

ఈ కవి భావతరంగిణి చతుర్విధముల ప్రవహించుచుండును. ఆ వేణికలు నాలుగింటికిని పరస్పరసంబంధము కూడ గోచరించును.

౧౪౫

అందు మొదటిది స్వతంత్రబుద్ధి, ఆధునికలోకములో సర్వతోమఖముగా విజృంభించుచున్న స్వాతంత్ర్యభావతరంగము లీకవిహృదయమున అఘాతము చేసి, కవితలో బహు విధముల వ్యక్తమయినవి. స్వేచ్ఛాగానము అను కావ్యశీర్షికయే దీనికి నిదర్శనము. ఈయన స్వేచ్ఛ నిర్దళమై, నీరూపమై లోకహానిచేయు స్వేచ్ఛాభావము కాదు. ఈకవి యిట్లన్నారు.

‘క్రూర్య కాటిల్య కల్పిత కఠినదాస్య
శృంఖలములు తమంత నె చెదరిపోవ
గగనతలము మాఘ్రోగగ కంఠ మెత్తి
జనము నింక స్వేచ్ఛాగానర్పురుల నింతు.’

ఈ స్వేచ్ఛాగానము ‘తిమిరలతను తారకాకుసుమములు దాల్చి జేయునది.’ కర్కశశిలను నవజీవకళల దేర జేయునది’ ‘చిత్తమానందమయమరీచికల సోలించునది.’

ఈ కవి చిత్రకల్పనలకు పలుమారు ప్రయోగించు నుపమానముల స్వభావమువలననే స్వేచ్ఛావృత్తి విశదమగుచుండును. ఝురులు, విహంగములు, మేఘములు, విద్యుల్లతలు, ఝంఝాప్రభంజనములు, తారకలు, మిఠుగురులు— ఇట్టివి మాటిమాటికిని రచనలో కానిపించుచుండును. ఈ కవి ‘స్వేచ్ఛాకుమారుడు’ ; ‘గగనపథవిహారవిహంగమపతి’ ; ‘మోహన వినీలజలధరమూర్తి’ ; ‘ప్రళయజంఝాప్రభంజన

స్వామి'; ఆకులో ఆష, పూవులో పువ్వు'; 'గలగలని వీచు చిరుగాలిలో కెరటము'; జలజలని పాడుసెలపాటలో తేటి; పగడాలచిగురాకు తెరచాటుతేటియు నయి, ఆకలి దప్పలు, చింతలు వంతలు లేక అడవిలో దాగిపోయి ఏకతను తిరుగా డుట యీకవి యభీప్సితము.

ఈ స్వేచ్ఛాప్రియత్వము బహువిషయముల గానవచ్చు చున్నది. సంప్రదాయానుగతము లైన ఛందస్సులనే గాక నూతనచ్ఛందములనుగూడ గ్రహించి వానిలో భావములను బాగుగా పలికించి రస మొప్పించుట; పాదభాగములో ఖండిక ప్రారంభించుట; పాదాంతము కాకుండనే కావ్యము ముగించుట; నూతనప్రయోగములు చేయుటలో వెనుదీయకుండుట; కొన్ని ఖండికలకు నామ ముంచకుండుట—ఇత్యాది విశేషములు సహృదయులకు నవ్యకళ లాపాదించు గుణములుగా గోచ రించును.

3

బహుస్వేచ్ఛాభిమానము సుఖప్రదము కానేరదు. చిత్ర విచిత్రగతులు గల యీలోకములో స్వేచ్ఛార్థికి సామాన్య ముగా దుఃఖమే ఫలితము. ఈకవికి గూడ అదియే ప్రాప్త మయ్యెను. దుఃఖమే ఈయన భావతరంగిణిలో ద్వితీయ వేణిక. దుఃఖమును నర్జించుఘట్టములం దీకవి అసామాన్యడు. దుఃఖ

ములోతు గ్రహించినవారు. దుఃఖమే ఈయనకు ప్రియతమమని తోచును. 'అమలమోహన సంగీతమందు హృదయదళన దారుణరోదనధ్వను' లీకవికి వినబడుచుండును.

హృదయనాశము తెగియె, నాహృదయధనము
తొలగిపోయెను, జీవితఫలము స్రుక్కి-
నేల బడె, నింక జీవింప నేల సఖుడ!
హృదయశోణితధార నెదుగుజీవితవల్లి
మొదలంట దూల్చినారే—భయదాగ్ని
కీలలను వ్రేల్చినారే!

ఈవిధముగా విలపించు మానసమునకు దుఃఖముతో నిరంతర సాహచర్యమువల్ల దుఃఖమే వింతభోగముగా పరిణమించినది. అది నిరుపమానంద సంపద యయినది. ఆత్మశక్తి నుజ్జీవింపజేసినది. అంతట ఈయనకు బోకము తృణప్రాయముగా గానబడినది.

ఎవ్వరని యెంతురో నన్ను? ఏ ననంత
శోకభీకరతిమిరలోకై కపతిని.....
నాకు నిశ్శ్వాసతాళవృంతాలు కలవు
నాకు కన్నీటి సరుల దొంతరలు కలవు ...
మీరు మనసారగా ఏడ్వనీరు నన్ను...

అని దుఃఖము లోని సౌఖ్యము నెరిగిన కవి నిరాఘాటముగా ఆక్రోశించినాడు.

౪

థీరులు దుఃఖాభిభూతులు కాక దుఃఖములోనే సుఖసారమును గ్రహింప జూతురు, కేవలము దుఃఖమతోనుండు దీర్ఘసాహచర్యముచేతనే అట్టియత్నము సాధ్యము కాదు, ఒకవేళ అట్టిప్రయత్నము జరిగినను ప్రీతి లేకుండ సఫలము కానేరదు, దుఃఖములోతు గ్రహించిన యీ కవిహృదయములో ప్రీతి అంకురించి దుఃఖోపశాంతి చేసినది, అట్టి ప్రేమాంకుర వర్ణనమే కృష్ణపక్షములో తృతీయవేణికగా రూపొందిన భావతరంగిణి.

ప్రేమాంకుర మైనతోడనే ప్రకృతియందలి నానావిధ పరిణామములు, వలపునలని విలాసచేష్టలుగా పొడగట్టును.

‘అలరుపడంతు లెల్ల...’

కాని క్రమక్రమముగా ప్రేమ స్వచ్ఛ మగును, అప్పుడు ప్రయోజనము ప్రధానముకాక స్వచ్ఛంద మగును.

సారభము నేల చిమ్ముపుష్పవ్రజంబు

చంద్రికల నేల వెదజిమ్ము చందమామ ?

ఏల సలిలంబు పారు ? గా డ్పేల వినదు ?

ఏల నాహృదయంబు ప్రేమించు నిన్ను ?

ప్రేమలోని నిరతిశయానందము గ్రహించిన పిమ్మట
 “హేమమణిగణరత్న” మవసరము కాదు, ప్రేమయే దివ్యభా
 గ్యముగా చోచును.

ప్రేమ దుఃఖమున కపశాంతి కలిగించునదే యయి
 నను కేవల మీప్రపంచమునకు సంబంధించిన దగునంతవరకు
 తనవెంట నూతన మైన అశాంతిని కొనిరాక పోదు, ఈ
 యశాంతి బహువిధములు, అందు సాధారణమైనది వియోగ
 జన్యము, అట్టిసందర్భమున—

ఈవిరహసంతాప మీప్రవాసక్షేత్ర

మేపగిది సహించు నెటులు జీవించున్ !

అని హృదయము విలపించుచున్నది, ఒక్కొక్కప్పుడు
 ప్రేమాతిశయమువలన భయాతిశయము కలుగుచుండును.

నీ కనురెప్పకొనల నొక చినుకైన కదలనీ

ప్రళయకాలానంత భయదపాథోరాశి

వలె విశ్వ మెల్ల ముంచెత్తు సుమ్మా !

అనిపించును—

ప్రేమజన్య మైనయశాంతి ప్రేమ విఫలమయిన ఘట్ట
 ములు వర్ణించునప్పుడే దుర్భరముగా నుండును, భార్య పర
 లోకగత యయిన తర్వాత—

నావిరులతోట బెంచికొన్నాడ నొక్క

పవడపు గులాబియొక్క నాప్రణయజీవ

నమ్ము వర్షమ్ముగా నయనమ్ము గురిసి.

...అల్ల దిగియె

ఒక్కరూ రార్కకిరణమ్మ ఉర్వి వ్రాలి
నాగులాబి సోలి మాలి నన్ను వీడె !

ఇట్లు కృష్ణపక్షములో కవిత్వము ఆత్మాశ్రయమై
హృదయంగమ మయినది.

శ్లో

స్వతంత్రబుద్ధితో లోకములో సంచరించి దుఃఖముల
పాలై ప్రేమవలనను సంపూర్ణ శాంతిపొందలేని మనుష్యులకు
ఒక్కటే శరణము, అది ఈశ్వరారాధన. దుఃఖతాత్ములు
ఆత్మనిరసనము చేసికొని భక్తిపరాయణులయి భగవానుని
యనుగ్రహముచే పవిత్రులగుదురు. అట్టిచాయలు ఈకావ్య
సందోహములో అచ్చటచ్చట పొడకట్టుచున్నవి. కవిభావ
తరంగిణిలోని చతుర్థవేణిక యిదియే.

ఒక్కొక్కభక్తు డొక్కొక్కవిధముగా ఈశ్వరసాన్ని
ధ్యమునకు యత్నించును. అందులో ఆత్మగర్వణవిధానము
సాధారణము. పాపోహం పాపకర్మాహం అనిపించుట సహ
జము. అట్టియెడనే ఉద్బోధనరూపముగా—

కురియుమురా కన్నీటిని

మరిమరి విలపింపుమురా

సరము గూర్చి పరమేశుడె

దాల్చునురా పాపీ

అని ఆక్రోశించుట సంభవించును—

భగవానుని పాద సన్నిధానమున చేయుప్రతాపములు గాని, ఆత్మగర్వము కాని యెన్నడును వ్యర్థము కావు. మొట్ట మొదట ఈశ్వరుని ధ్యానించుట యెట్లయని శంక పొడ మును, క్రమముగా భగవానుని 'వంతచేతలు' విశ్రాంతి కలిగించును. సర్వాత్మకునకు కానుకగా నేమి యర్పింప దగునో యను సంభ్రమము జనియించును. పతితపావను డగుపరమేశ్వరుని పాదసంపర్కముచే సమస్తమాలిన్యము తొలిత మగు ననుప్రత్యయము తుదకు ప్రభవించును. అప్పుడు—

కలుషదుర్దాంత పంకసంకలిత కుహర
ముల జనించు మదీమీశ్రుమలినధార
స్వామి, భవదీయపాదదేశమునఁ బాతి
పరమసావన జాహ్నువీప్రతిభ గాంచు !

అనెడి ధైర్య మంకురించును.

ఈవిధముగా సమస్తమును ఈశ్వరార్పణము చేయు నపుడే అవ్యయానంద మావిర్భవించును. అది సమగ్రముగా సంభవించినప్పుడు కృష్ణకవి హృదయములోని కృష్ణపక్షము శుక్లపక్షముగా పరిణమించి లోకముపై నూతనచంద్రికలను ప్రసారింపగలదు.

—శి వ శం క ర తా త్రి

